

ODGLJP IV. Knjiga

Sudjelovanje u demokraciji

Priručnik za učenike

Radni materijali za učenike

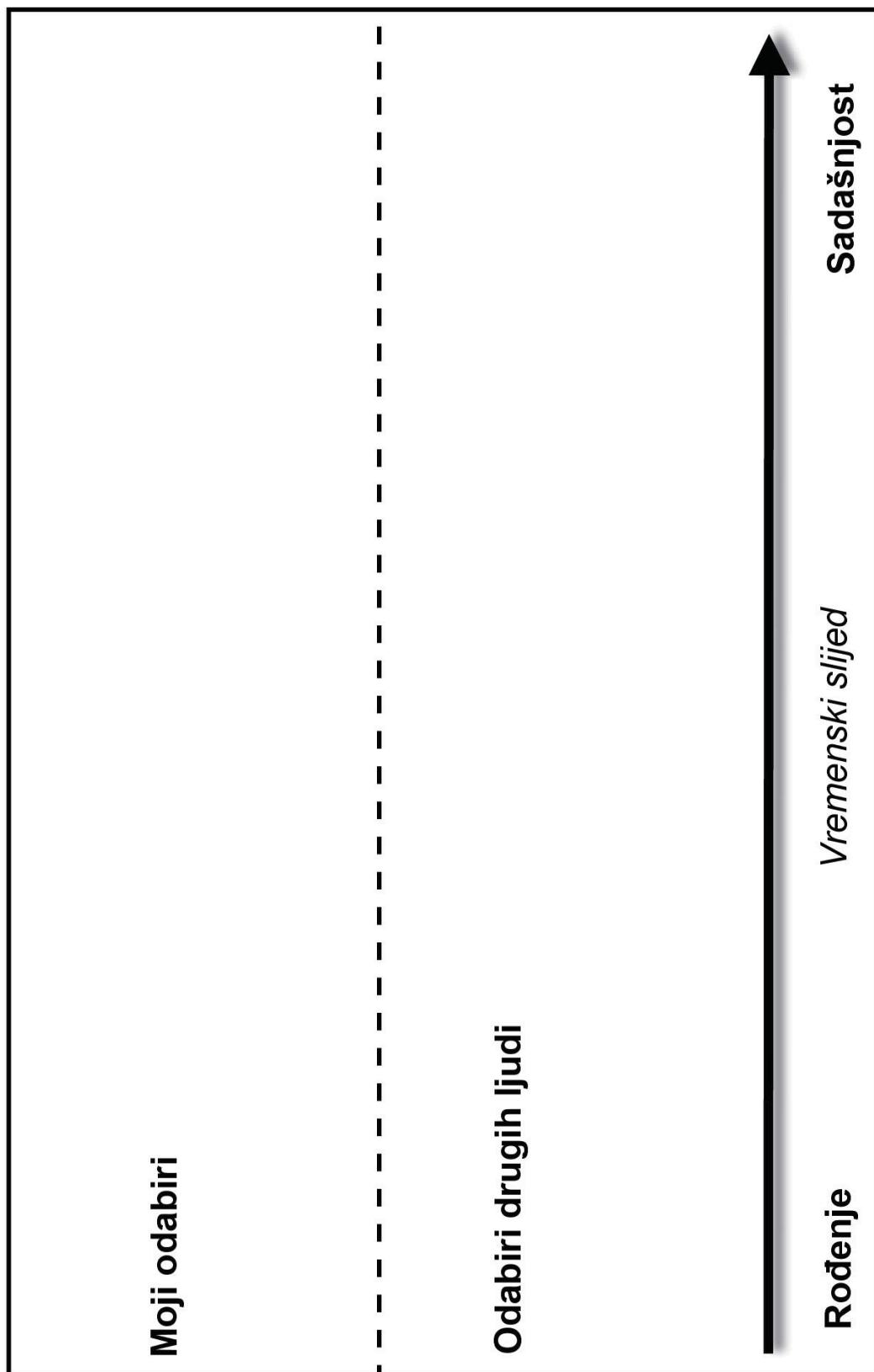
- 1.1 Koje odluke su me učinile osobom kakva sam danas – tko ih je donio?
- 1.2 Tri mogućnosti koje oblikuju našu budućnost
- 1.3 Moji kriteriji za odabir zanimanja
- 1.4 Upitnik: uvid u zanimanje
- 2.1 Pojam dileme
- 2.2 Alat za analizu i rješavanje dilema
- 2.3 Kakvu bi odluku donio? Primjeri suočavanja s dilemom
- 2.4 Evidencijski listić rasprave o načinu rješavanja dileme
- 2.5 Opća deklaracija o ljudskim pravima (10. prosinac 1948.)
- 2.6 Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (izmijenjena Protokolom br. 11 s Protokolima br. 1, 4, 6 (izvaci) (Europska konvencija o ljudskim pravima) (4. studeni 1950.)
- 3.1 Plan za 3. jedinicu “Različitost i pluralizam”
- 3.2 Sudjelovanje u demokraciji – osnovna pravila i načela
- 3.3 Osnivanje političke stranke
- 3.4 Kako demokratski politički sustav rješava različitost i pluralizam?
- 3.5 Pojam zajedničkog dobra: zaštitni znak demokracije i diktature
- 3.6 Karta društvenih raskola i političkih stranaka
- 4.1 Primjer: sukob u ribarskoj zajednici
- 4.2 Model ciljeva održivosti
- 4.3 Primjena modela održivosti na ribarsku igru: kako možemo „uhvatiti što više ribe“?
- 4.4 Koja je optimalna ravnoteža između riblje reprodukcije i izlova?
- 5.1 Priprema za skupštinu o sustavu pravila
- 5.2 Osnovna pitanja o kojima treba voditi računa kod institutionalnog ustroja
- 5.3 Uspoređivanje sustava pravila
- 5.4 Postupovna pravila za skupštinu – nacrt
- 5.5 Sažetak: što možemo naučiti igrajući ove igre?
- 5.6 Povratne informacije za 4. i 5. jedinicu
- 6.1 Model političkog ciklusa: politika kao proces rješavanja problema u zajednici
- 6.2 Politički ciklus – alat za praćenje i razumijevanje procesa političkog odlučivanja

- 6.3 Povratne informacije za jedinicu "Vlast i politika"
- 7.1 Je li vladavina većine nepravedna za manjinu? Primjer
- 7.2 Kako demokracije brinu o zaštiti manjina?
- 7.3 Zadatak: pisanje nacrta statuta za sportski klub
- 7.4 Evidencija grupnih izlaganja: nacrt statuta za mikro-zajednicu
- 8.1 Prijedlozi tema za raspravu
- 8.2 Pravila vođenja rasprave
- 8.3 Obrazac za debatne timove
- 8.4 Obrazac za predsjedavajuće
- 8.5 Evidencijski obrazac za slušateljstvo
- 8.6 Radni listić za one koji pišu vijesti
- 9.1 Izrada zidnih novina - odabir
- 9.2 Savjeti za izradu zidnih novina
- 9.3 Savjeti za pisanje dobre novinarske priče

Radni materijal za učenike 1.1

Koje odluke su me učinile osobom koja sam danas – i tko ih je donio?

Kako upotrijebiti ovu tablicu: razmisli o važnim odlukama koje su od tebe učinile osobu kakva jesi. Zabilježi svoje odluke u gornju polovicu tablice, a odluke drugih u donju polovicu tablice. Ako misliš da je neka odluka posebno važna, označi je.

Radni materijal za učenike 1.2

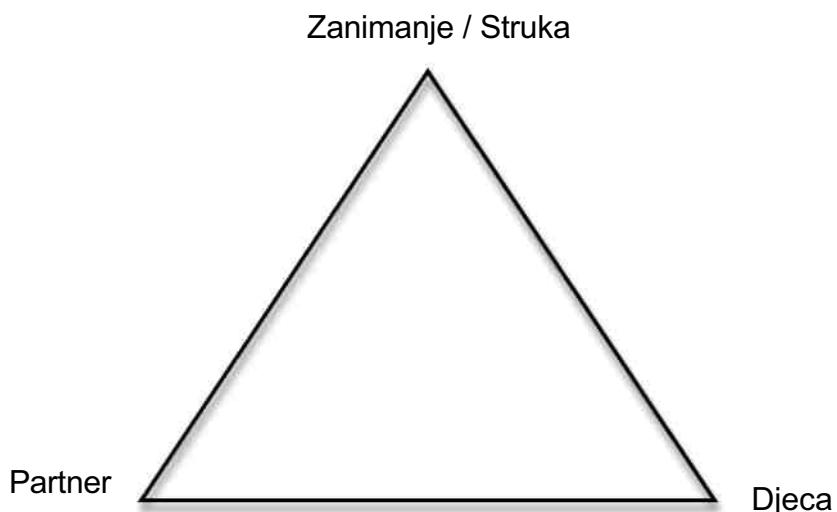
Tri opcije koje oblikuju našu budućnost

1. Koje nam opcije nude ljudska prava?

„Svatko ima pravo na slobodu ...“ (EKLJP (1950), Članak 5.)

“Svatko treba imati mogućnost zarađivati za svoj život slobodno izabranim radom.“ (Europska socijalna povelja (1996), Dio1, t. 1.)

„Punoljetni muškarci i žene imaju pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji bez ikakvih ograničenja u pogledu rase, nacionalnosti ili vjere...“ (ODLJP (1948), Članak 16. (1))

2. Koje opcije biram? Koje opcije su izabrali moji roditelji?

Opcije za našu budućnost		Moj izbor	Majčin izbor	Očevo izbor
Sve tri	Partnerstvo, djeca i zanimanje			
Dvije od tri	Partnerstvo i djeca			
	Partnerstvo i zanimanje			
	Zanimanje i djeca			
Jedna od tri	Partnerstvo			
	Zanimanje			
	Djeca			

Radni materijal za učenike 1.3**Moji kriteriji za izbor zanimanja****1. Ako si već izabrao/izabrala zanimanje, navedi razloge:**

Zanimanje po mom izboru	Glavni razlozi za izbor tog zanimanja	Prigovori tom zanimanju (ako postoje)

2. Prihvatanje ili odbijanje ponuda za zapošljavanje (simulacija tržišta radnih mesta)

Ponuda za posao	Razlozi prihvatanja ponude	Razlozi odbijanja ponude

Radni materijal za učenike 1.4

Upitnik: uvid u zanimanje

Ovaj upitnik može poslužiti kao polazište kada se pripremaš za projekt uvida u neko zanimanje. Prilagodi ga ili proširi ako smatraš da je potrebno. Ako namjeravaš pisati izvješće koje ćeš staviti u svoj portfelj, na primjer, osnovna pitanja mogu poslužiti kao smjernice za sastavljanje sadržaja.

Upitnik je najbolji instrument pomoću kojeg se može dobiti jasno strukturirani i iscrpni opis nekog zanimanja. Dnevnik je prikladniji ako želiš zabilježiti svoja osobna iskustva i osjećaje dok radiš neki posao, npr. tijekom pripravničkog staža.

1. Radno mjesto

- S kim surađuješ? Tko ovisi o tvom poslu? O čijem poslu ti ovisiš?
- Je li tvoje radno mjesto tipično za to zanimanje/kategoriju zanimanja?
- ...

2. Osobna odgovornost i uvjeti rada

- Koji je tvoj položaj u toj tvrtci/uredu... ?
- U kojoj mjeri odlučuješ o tome koji su tvoji zadaci? Ako da, na koji način? Ako ne, tko ti dodjeljuje zadatke?
- Molimo da opišeš odgovornost koja ti je dodijeljena?
- U kojoj mjeri si slobodan u upravljanju i korištenju svog vremena?
(radno vrijeme, radni sati, slobodno vrijeme, praznici).
- Koliko u prosjeku dnevno/tjedno radiš?
- Radiš li u smjenama – noću – vikendom?
- Kakav dohodak mogu očekivati u tom zanimanju? Jesu li javno dostupni podaci? (*Ovo je za tebe očito vrlo važan podatak, no mnogi ljudi su neskloni otkrivati pojedinosti o svojoj zaradi, što je razumljivo. Prema tome, potrebno je objasniti zbog čega te to pitanje zanima i saznati koje informacije ti je partner u intervjuu voljan dati.*) Je li uz tvoje zanimanje moguće imati i obitelj? Može li se taj posao raditi honorarno?
- ...

3. Aktivnosti i zadaci

- Koje su osnovne aktivnosti koje obavljaš?
- Molim te opiši tipičan radni dan ili tjedan.
- Postoje li neke specifične/jedinstvene značajke tvog posla?
- ...

4. Uvjeti radnog mjeseta

- U čemu mora osoba koja obavlja tvoj posao biti dobra, a što je manje važno?
- U kojoj mjeri moraš proći obuku uz rad?
- Postoje li neke ključne tehnologije ili vještine koje moraš savladati?
- Osjećaš li konkurenčiju na svom radnom mjestu?

5. Izbor zanimanja, iskustvo u karijeri

- Koja vrsta obuke je potrebna za obavljanje tvog posla?
- Molim te opiši razvoj svoje karijere.
- Bi li drugima preporučio isti put koji si ti odabrao? Je li to danas moguće?
- Koje si ideje, želje i očekivanja imao kada si izabrao tu karijeru?
- Jesu li se tvoje želje ostvarile?
- Da li bi i po drugi put izabrao istu karijeru?
- ...

6. Izgledi za to zanimanje

Prognoze za poslovnu budućnost i mogućnosti treba čitati oprezno. Međutim, vrijedi pokušati saznati što se može reći o budućim šansama zapošljavanja kada je o konkretnom zanimanju riječ.

- Koliko je danas kandidata potrebno za to radno mjesto? Je li moguće prognozirati buduće trendove?
- Koje vještine i kvalifikacije će se tražiti od budućih podnositelja molbe za zapošljavanje?
- Koja je dobna i rodna struktura u tvom zanimanju? (*Odgovor na ovo pitanje ti omogućuje predviđanje mogućnosti u godinama koje dolaze*).
- ...

7. Provjera drugih izvora informacija

- Nacionalni i lokalni zavod/ured za zapošljavanje.
- Internet.
- ...

Zaključak

U svjetlu svih informacija koje sam dobio/dobila, da li je zanimanje koje sam proučavao/proučavala za mene osobno atraktivna opcija?

Kakav god da je odgovor – da, ne ili nisam siguran/sigurna – koji su razlozi za tvoju odluku?

Jesu li se kriteriji kojima si se rukovodio/rukovodila u svom izboru pokazali ostvarivim i relevantnim?

Jasno je da je ugodnije čuti „da“ u odgovoru na gornja pitanja. No, čak i ako su tvoji odgovori negativni, rezultati su važni za tvoj budući razvoj. Izbjegao si opasnosti da izabereš pogrešno zanimanje jer su tvoje prepostavke i očekivanja bila neosnovana pa tek sada imaš jasniju predodžbu o tome koje kriterije trebaš primijeniti kada biraš zanimanje.

Zahvala

Ako tvoje izvješće čitaju drugi (što je obično slučaj), trebaš svom partneru ili partnerima u intervjuu i svima koji su ti pomogli, zahvaliti.

Radni materijal za učenike 2.1

Pojam dileme

Što je dilema?

Dilema je situacija u kojoj smo suočeni s dvije opcije, a moramo donijeti odluku. Svaka od njih ima posljedice koje ne želimo, ili koje ne možemo opravdati zbog važnih razloga, kao na primjer:

- moralne ili vjerske obveze;
- očekivanja drugih (kako drugi očekuju da se ponašamo, npr. učitelji, učenici, braća, prijatelji ili predsjednici);
- zakonske odredbe (prava i dužnosti);
- poštivanje ljudskih prava;
- osobne veze s obitelji i prijateljima;
- finansijski razlozi (nužnost da štedimo novac, mogućnost da ostvarimo zaradu);
- praktični razlozi (potpora ili sprječavanje rješavanja teškog problema).

Kod dileme smo suočeni sa sukobom između načela ili ciljeva koji su nam jednako važni. Dileme se događaju u svakodnevnom životu, ali i politici. Političko odlučivanje se vrlo često mora baviti dilemama i svaka odluka ima dalekosežne posljedice. Stoga dilemu moramo rješavati definiranjem prioriteta – opredjeljivanjem za jedan cilj, istovremeno kršeći drugi. U nekim slučajevima je moguće napraviti kompromis.

Primjeri

Lenino obećanje

Lena ima osam godina. Obožava se penjati na stabla i najbolja je penjačica u susjedstvu. Jednog dana pada sa stabla, ali ostaje neozljeđena. Njen otac je video nezgodu i jako je zabrinut. Moli Lenu da mu obeća da se više nikada neće penjati. Lena obećaje i pruža ocu ruku da potvrdi obećanje.

Istog poslijepodneva nalazi se s prijateljicama. Paula, njen najbolja prijateljica, tako je zabrinuta. Njena mala maca se popela visoko na stablo i boji se sīći. Nešto treba odmah učiniti, prije nego što maca padne sa stabla. Sva djeca znaju da je Lena najbolja penjačica, pa je Paula moli da joj spasi macu.

Međutim, Lena pamti obećanje koje je dala ocu. Što da radi?

Zatvorenikova dilema

Dva osumnjičenika je uhitila policija. Nema dovoljno dokaza za osudu, pa pošto su ih razdvojili, odlaze k jednom i drugom da im ponude istu stvar. Ako jedan svjedoči u korist tužiteljstva protiv onog drugog (izda ga), a drugi i dalje šuti (surađuje), izdajnik biva oslobođen, a šutljivi suučesnik dobiva zatvorsku kaznu u trajanju od 10 godina. Ako obojica nastave šutjeti, obojicu osuđuju na samo šest mjeseci zatvorske kazne za blažu optužbu. Ako se međusobno izdaju, svaki od njih dobiva petogodišnju zatvorsku kaznu. Svaki zatvorenik mora izabrati da li da izda drugog, ili nastavi šutjeti. Svakog od njih su uvjerili da drugi neće znati za izdaju prije okončanja istrage. Kako bi zatvorenici trebali postupiti?

(Izvor: http://en.wikipedia.org/wiki/Prisoner's_dilemma)

Radni materijal za učenike 2.2

Alat za analizu i rješavanje dileme

Ovo je kutija za alat, a ne kontrolni popis. Pitanja nisu primjerena svim slučajevima, pa trebaš izabrati ona koja ti najbolje odgovaraju. Bolje je pažljivo razmisliti o nekoliko pitanja, a ne označiti kvaćicom cijeli popis.

- **Skupljajte informacije.**

- Tko je uključen?
- Što žele? (Koja su njihova prava, potrebe, ciljevi ili interesi?)
- Koje uloge ljudi glume?
- U čemu je problem/dilema?
- Kakve veze ovaj slučaj ima sa mnom?
- Što kaže zakon? (Moram li se pridržavati nekih zakonskih obveza ili pravila?)
- Što ne znamo – što ne razumijemo?
- Da li bi bilo teško pronaći informacije koje nedostaju?
- ...

2. **Razmotri posljedice.**

- Postoje li alternative?
- Kakav bi učinak imala svaka od tih odluka i za koga? (druge izravno uključene, druge ljudi koji žive danas, ili će živjeti u budućnosti, ovdje ili negdje drugdje.)
- ...

3. **Definiraj svoje prioritete.**

Koje kriterije smatram najvažnijima da se njima rukovodim kod donošenja odluke, na primjer:

- U kojoj mjeri razumijem posljedice svoje odluke?
- Koja moralna ili vjerska načela su mi važna?
- Što je zakonito – a što protuzakonito?
- Što mogu očekivati da će drugi prihvati – i obrnuto? (Bi li prihvatio/prihvatile ovu odluku da sam onaj/ona koji prima?)
- Što najbolje funkcionira? (rješavanje problema, finansijska pitanja).
- Koji su željeni ili neželjeni dugoročni učinci ili nuspojave?
- Je li moja odluka nepovratna? („nema povratka”), ili je mogu naknadno izmijeniti?
- ...

4. **Donesi odluku.**

- Moram li se odlučiti za jedan cilj i prekršiti drugi?
- Ima li šanse za iznalaženje kompromisa?
- U danim uvjetima, što mi govori intuicija? S kojom se odlukom mogu najviše identificirati?
- ...

Radni materijal za učenike 2.3

Kako bi ti odlučio/odlučila? Primjeri suočavanja s dilemom

1. To nije moje smeće

Smeće je velik problem u tvojoj školi. Vode se rasprave, a neki razredi su napisali pravila na velik komad papira i svečano ga potpisali – želimo da nam škola bude čista, ugodno mjesto, pa ćemo stoga smeće bacati u jednu od mnogih kanti za smeće u našem dvorištu. Ovu inicijativu si doživio/doživjela vrlo ozbiljno i ne voliš se miriti s prljavštinom i smećem drugih ljudi.

Tijekom pauze za ručak, na školskom dvorištu nailaziš na hrpu papirnatih vrećica, kora od voća pa čak i komad polu-pojedene pizze, upravo uz praznu kantu za smeće. Unaokolo ima mnogo učenika, ali' ne znaš jesu li oni odgovorni za nered. Što ti je činiti? Pokupiti smeće ili ga ostaviti?

2. Moj najbolji prijatelj – preprodavač droge

Tvoj najbolji prijatelj je osumnjičen za preprodaju droge na prostoru škole. Znaš da su sumnje opravdane. Ravnatelj je ozbiljno zabrinut zbog svega i želi zaštititi učenike, posebice one mlađe. Osim toga, ne želi nikakve medijske napise o tome. Zna da ste prijatelji pa te pozvao u svoj ured.

Ako kažeš što znaš, tvoj će prijatelj morati napustiti školu i možda će završiti na sudu. Ako ne svjedočiš, kršiš zakon i možeš i sam imati problema. U toj situaciji, kompromis nije moguć. Ili ćes ravnatelju reći što znaš, ili nećeš.

Situacija se dodatno komplikira jer ne znaš što će učiniti tvoj prijatelj. Hoće li šutjeti? Ili će možda čak i priznati, ako mu bude ponuđena blaža kazna?

3. Moja prijateljica želi stići na vlak

Šet je sati ujutro jednog hladnog zimskog jutra. Prije tri mjeseca položio si vozački ispit i još nisi baš puno vozio. Sada voziš prijateljicu na željezničku postaju. Prije nego što si krenuo, morao si ostrugati sloj leda s prednjeg stakla, a usput si trebao stati na benzinskoj postaji.

Kasniš. Željeznička postaja je udaljena 3 km, a tvoja prijateljica treba za 10 minuta stići na vlak, a prije toga još mora kupiti kartu.

Ograničenje brzine je 50 km/h, kao što je to obično slučaj u gradu. Koliko vidiš, cesta je prazna. "Daj vozi malo brže", zahtijeva tvoja prijateljica. Što ćes učiniti?

4. Koje banane kupiti?

Želiš u samoposluživanju kupiti neko voće. Prodaju se dvije vrste banana; obje izgledaju dobre kvalitete – zrele su i u odličnom stanju. Međutim, jedne banane su nešto jeftinije od drugih. One skuplje imaju naljepnicu „Fair Trade“, a na deklaraciji piše da će određeni dio svote koju platiš ići kao izravna potpora malim inozemnim proizvođačima. Potrebna su im sredstva za uređenje njihovih plantaža banana – prema našim standardima radi se o vrlo skromnoj svoti. Koje ćes banane kupiti?

Radni materijal za učenike 2.4

Evidencijski obrazac za razgovor o dilemi (na temelju radnog materijala 2.3)

Primjer br. 1: To nije moje smeće	
Alternative	Odluka i razlozi
Baciti smeće u kantu <i>ili</i> Ostaviti smeće na zemlji <i>ili</i> ...?	
Primjer br. 2: Moj najbolji prijatelj – preprodavač droge	
Alternative	Odluka i razlozi
Reći ravnatelju što znam <i>ili</i> šutjeti <i>ili</i> ...?	
Primjer br. 3: Moja prijateljica želi stići na vlak	
Alternative	Odluka i razlozi
Držati se ograničenja brzine od 50 km/h <i>ili</i> Voziti brže <i>ili</i> ...?	

Primjer br. 4: Koje banane kupiti?	
Alternative	Odluka i razlozi
Kupiti jeftinije banane <i>ili</i> kupiti skuplje banane <i>ili</i> ...?	
<i>(drugi primjer)</i>	
Alternative	Odluka i razlozi
<i>(drugi primjer)</i>	
Alternative	Odluka i razlozi

Radni materijal za učenike 2.5

Opća deklaracija o ljudskim pravima (10. prosinca 1948.)

Preamble

Budući da je priznanje urođenog dostojanstva te jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu, *budući* da je nepoštivanje i zanemarivanje ljudskih prava rezultiralo barbarskim postupcima koji vrijedaju savjest čovječanstva i da je izgradnja svijeta u kojemu će ljudska bića uživati slobodu govora i uvjerenja te biti pošteđena straha i neimaštine, proglašena najvećom težnjom svih ljudi,

budući da je ljudska prava prijeko potrebno zaštititi vladavinom prava, kako čovjek ne bi morao pribjeći, kao krajnjem sredstvu, pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja, *budući* da je bitno promicati razvoj prijateljskih odnosa među narodima, *budući* da su narodi u Povelji Ujedinjenih naroda ponovno potvrdili svoju vjeru u temeljna ljudska prava, u dostojanstvo i vrijednost ljudske osobe i ravnopravnost muškaraca i žena te odlučili promicati društveni napredak i poboljšati uvjete života u većoj slobodi, *budući* da su se države članice obvezale da će u suradnji s Ujedinjenim narodima osigurati opće poštivanje i primjenu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *budući* da je opće razumijevanje tih prava i sloboda ključno za puno ostvarenje te obveze, u ovom času, stoga,

Glavna sjednica

proglašava

Opću deklaraciju o ljudskim pravima kao zajedničku tekovinu svih naroda i država, kako bi svaki pojedinac i svaki dio društva, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, poučavanjem i učenjem težili promicanju ljudskih prava i sloboda te progresivnim domaćim i međunarodnim mjerama osigurali njihovo opće i djelotvorno priznanje i poštivanje, kako među narodima država članica, tako i među narodima na područjima koja se nalaze pod njihovom jurisdikcijom.

Članak 1.

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću pa jedna prema drugima trebaju postupati u duhu bratstva.

Članak 2.

Svakome pripadaju sva prava i slobode utvrđene u ovoj Deklaraciji bez ikakve razlike glede rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovine, rođenja ili neke druge okolnosti. Nadalje, ne smije se praviti nikakva razlika zbog političkog, pravnog ili međunarodnog statusa zemlje ili područja kojemu neka osoba pripada, bilo da je to područje neovisno, pod starateljstvom, nesamoupravno, ili mu je na neki drugi način ograničen suverenitet.

Članak 3.

Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost.

Članak 4.

Nitko se ne smije držati u ropstvu ili odnosu sličnom ropstvu; ropstvo i trgovina robljem zabranjuju se u svim njihovim oblicima.

Članak 5.

Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni.

Članak 6.

Svatko ima pravo da ga se svugdje pred zakonom priznaje kao osobu.

Članak 7.

Svi su pred zakonom jednaki i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije.

Svi imaju pravo na jednaku zaštitu od bilo kojeg oblika diskriminacije kojim se krši ova Deklaracija, kao i od svakog poticanja na takvu diskriminaciju.

Članak 8.

Svatko ima pravo na djelotvornu odštetu putem nadležnih domaćih sudova zbog djela kojima su povrijeđena njegova temeljna prava zajamčena ustavom ili zakonom.*

Članak 9.

Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnem uhićenju, zatvoru ili izgonu.

Članak 10.

Svatko ima potpuno isto pravo na pravično i javno saslušanje od strane neovisnog i nepristranog suda radi utvrđivanja njegovih prava i obveza, i bilo koje kaznene optužbe protiv njega.

Članak 11.

1. Svatko optužen za kazneno djelo ima pravo da ga se smatra nevinim dok se njegova krivnja zakonski ne utvrdi u javnom postupku u kojemu su mu pružena sva jamstva za obranu.
2. Nitko ne smije biti proglašen krivim za kazneno djelo počinjeno činom ili propustom koji, po domaćem ili međunarodnom pravu u času počinjenja nije bio predviđen kao kazneno djelo. Ne smije se odrediti ni teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kad je kazneno djelo počinjeno.

Članak 12.

Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnem miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti napadima na njegovu čast i ugled. Svatko ima pravo na pravnu zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.

Članak 13.

1. Svatko ima pravo na slobodu kretanja i boravka u granicama bilo koje države.
2. Svatko ima pravo napustiti svoju i bilo koju drugu zemlju i vratiti se u svoju zemlju.

Članak 14.

1. Svatko pred progonom ima pravo tražiti i dobiti utočište u drugim zemljama.
2. Na to se pravo ne može pozivati u slučaju progona koji su izravna posljedica nepolitičkih zločina ili djela protivnih ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 15.

1. Svatko ima pravo na državljanstvo.
2. Nitko ne smije biti samovoljno lišen svoga državljanstva niti mu se smije odreći pravo na promjenu državljanstva.

Članak 16.

1. Punoljetni muškarci i žene imaju pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji bez ikakvih ograničenja glede rase, nacionalnosti ili vjere. Oni imaju ista prava prilikom sklapanja braka, u braku i tijekom razvoda.
2. Brak se sklapa samo uz slobodnu i potpunu suglasnost budućih supružnika.
3. Obitelj je prirodna i temeljna zajednica društva i ima pravo na zaštitu društva i države.

Članak 17.

1. Svatko ima pravo posjedovati imovinu samostalno ili u zajednici s drugima.
2. Nitko ne smije biti samovoljno lišen svoje imovine.

Članak 18.

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere; to pravo uključuje slobodu da se mijenja vjera ili uvjerenje i slobodu da se, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoja vjera ili uvjerenje poučavanjem, praktičnim vršenjem, bogoslužjem i obredima.

Članak 19.

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu zadržavanja mišljenja bez vanjskih pritisaka te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice.

Članak 20.

1. Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.
2. Nitko se ne smije prisiljavati na pripadanje nekoj udruzi.

Članak 21.

1. Svatko ima pravo sudjelovati u upravljanju svojom zemljom neposredno ili preko slobodno izabranih predstavnika.
2. Svatko ima pravo na jednak pristup javnim službama u svojoj zemlji.
3. Volja naroda je temelj državne vlasti; ta se volja mora izražavati na povremenim i poštenim izborima, koji se provode uz opće i jednako pravo glasa, tajnim glasovanjem ili nekim drugim jednakim slobodnim glasačkim postupkom.

Članak 22.

Svatko kao pripadnik društva ima, putem državnih programa i međunarodne suradnje, a u skladu s organizacijom i mogućnostima svake pojedine države, pravo na socijalnu sigurnost i ostvarenje gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava koja su uvjet njegova dostojanstva i neometanog razvoja njegove osobnosti.

Članak 23.

1. Svatko ima pravo na rad, slobodan izbor zaposlenja, pravedne i primjerene uvjete za rad i zaštitu od nezaposlenosti.
2. Svatko bez ikakve razlike ima pravo na jednaku naknadu za isti rad.
3. Svatko tko radi ima pravo na pravednu i primjerenu naknadu koja njemu i njegovoj obitelji osigurava život dostojan čovjeka i koja se prema potrebi dopunjuje drugim sredstvima socijalne zaštite.
4. Svatko ima pravo osnivati sindikate i njima pristupati kako bi zaštitio svoje interese.

Članak 24.

Svatko ima pravo na odmor i slobodno vrijeme, uključujući razumno smanjenje radnih sati i povremene plaćene neradne dane.

Članak 25.

1. Svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na zaštitu u slučaju nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili nekog drugog životnog nedostatka u uvjetima koji su izvan njegova nadzora.
2. Materinstvu i djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć. Sva djeca, ona rođena u braku kao i ona koja su rođena izvan njega, trebaju uživati istu socijalnu zaštitu.

Članak 26.

1. Svatko ima pravo na odgoj i obrazovanje. Odgoj i obrazovanje mora biti besplatno, barem na osnovnom i općeobrazovnom stupnju. Osnovno obrazovanje mora biti obvezno. Tehničko i strukovno obrazovanje mora biti dostupno svima; više i visoko obrazovanje mora biti dostupno svima prema sposobnostima.
2. Odgoj i obrazovanje mora biti usmjereni punom razvoju ljudske osobe i jačati poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. On mora promicati razumijevanje, snošljivost i priateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama te podupirati djelatnost Ujedinjenih naroda na održanju mira.
3. Roditelji imaju pravo prvenstva u izboru obrazovanja za svoju djecu.

Članak 27.

1. Svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu svoje zajednice, uživati u umjetnosti, pridonositi znanstvenom razvoju i koristiti njegove prednosti.
2. Svatko ima pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa od bilo kojeg znanstvenog, književnog ili umjetničkog djela kojemu je autor.

Članak 28.

Svatko ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojemu se prava i slobode utvrđene ovom Deklaracijom mogu u punoj mjeri ostvariti.

Članak 29.

1. Svatko ima obveze prema onoj zajednici u kojoj je jedino moguć neovisan i cjelovit razvoj njegove osobnosti.
2. U korištenju svojih prava i sloboda svatko može biti podvrgnut samo onim ograničenjima koja su utvrđena zakonom, isključivo radi osiguranja potrebnog priznanja i poštivanja prava i sloboda drugih te radi ispunjenja pravednih zahtjeva morala, javnog reda i općeg blagostanja u demokratskom društvu.

3. Ta prava i slobode se ni u kojem slučaju ne smiju koristiti protivno ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 30.

Ništa se u ovoj Deklaraciji ne može tumačiti tako da podrazumijeva pravo neke države, grupe ili pojedinca da poduzmu bilo koju akciju ili izvrše bilo koji čin kojim se poništava neko od ovdje utvrđenih prava i sloboda.

www.un.org/en/documents/udhr

Radni materijal za učenike 2.6

Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (Europska konvencija o ljudskim pravima), izmijenjena Protokolom br. 11 i Protokolima br. 1, 4, 6 (isječci)

Rim, 4. studeni 1950.

Vlade potpisnice, članice Vijeća Europe, uzimajući u obzir Opću deklaraciju o ljudskim pravima koju je Glavna sjednica Ujedinjenih naroda proglašila 10. prosinca 1948; uzimajući u obzir da ta Deklaracija nastoji osigurati opće i djelotvorno priznanje i poštovanje u njoj proglašenih prava;

uzimajući u obzir da je cilj Vijeća Europe postizanje većeg jedinstva njegovih članica i da je jedan od načina postizanja toga cilja očuvanje i daljnje ostvarivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda;

potvrđujući svoju duboku privrženost tim temeljnim slobodama koje su osnova pravde i mira u svijetu i koje su najbolje zaštićene istinskom političkom demokracijom s jedne strane, te zajedničkim razumijevanjem i poštovanjem ljudskih prava o kojima te slobode ovise, s druge strane;

odlučne, kao vlade europskih država koje su vođene istinskim duhom političkih idea i tradicije poštovanja slobode i vladavine prava, koji su njihova zajednička baština, poduzeti početne korake da bi zajednički osigurale ostvarenje određenih prava utvrđenih Općom deklaracijom;

sporazumjeli su se kako slijedi:

Članak 1. – Obveza na poštovanje ljudskih prava

Visoke ugovorne stranke osigurat će svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom prava i slobode određene u odjeljku I. ove Konvencije.

ODJELJAK I. – Prava i slobode

Članak 2. – Pravo na život

1. Pravo svakoga na život zaštićeno je zakonom. Nitko ne smije biti namjerno lišen života osim u izvršenju sudske presude na smrtnu kaznu za kaznena djela za koje je ta kazna predviđena zakonom.

2. Nije u suprotnosti s odredbama ovoga članka lišenje života proizašlo iz upotrebe sile koja je bila nužno potrebna:

a) pri obrani bilo koje osobe od protupravnog nasilja;

b) pri zakonitom uhićenju ili pri sprječavanju bijega osobe zakonito lišene slobode;

c) radi suzbijanja pobune ili ustanka u skladu sa zakonom.

Članak 3. – Zabrana mučenja

Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

Članak 4. – Zabrana ropstva i prisilnog rada

1. Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu.

2. Nitko se ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad.

3. U svrhu tumačenja ovoga članka pojam "prisilni ili obvezatni rad" ne obuhvaća:

- a) svaki rad koji se u skladu s člankom 5. ove Konvencije zahtijeva od neke osobe na redovitom izdržavanju kazne ili za vrijeme uvjetnog otpusta na slobodu;
- b) svaku vojnu službu ili, u zemljama gdje se dopušta odbijanje obnašanja vojne službe zbog prigovora savjesti, drugu službu određenu umjesto obvezatne vojne službe;
- c) svaku službu koja se traži u slučaju nepogode ili nesreće koje ugrožavaju život i blagostanje zajednice;
- d) svaki rad ili službu koji su dio uobičajenih građanskih obveza.

Članak 5. – Pravo na slobodu i sigurnost

1. Svatko ima pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom:

- a) ako je zatvoren u skladu sa zakonom nakon presude nadležnog suda;
- b) ako je zakonito uhićen ili pritvoren zbog nepoštovanja zakonitog sudskog naloga radi osiguranja izvršenja neke zakonom propisane obveze;
- c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja;
- d) ako se radi o zakonitom zatvaranju maloljetnika radi izricanja odgojne mjere nadzora ili o njegovu zakonitom pritvoru radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti;
- e) ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica;
- f) ako se radi o zakonitom uhićenju ili pritvoru neke osobe kako bi je se spriječilo da neovlašteno uđe u zemlju ili osobe protiv koje je u tijeku postupak protjerivanja ili izručenja.

2. Svatko tko je uhićen mora u najkraćem roku biti obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja i o svakoj optužbi protiv sebe.

3. Svatko uhićen ili pritvoren u uvjetima predviđenim stavkom 1.c) ovoga članka mora se u najkraćem roku izvesti pred suca, ili pred drugo zakonom određeno tijelo slobodne vlasti, i ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju.

4. Svatko tko je liшен slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.

5. Svatko tko je žrtva uhićenja ili pritvaranja, suprotno odredbama ovoga članka ima izvršivo pravo na odštetu.

Članak 6. - Pravo na pošteno suđenje

1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde.

2. Svatko optužen za kazneno djelo smatraće se nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom.

3. Svatko optužen za kazneno djelo ima najmanje sljedeća prava:

- a) da u najkraćem roku bude obaviješten, potanko i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega;
- b) da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu svoje obrane;
- c) da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava platiti branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja, kad to nalažu interesi pravde,
- d) da ispituje ili dade ispitati svjedočke optužbe i da se osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe;
- e) besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu.

Članak 7. – Nema kazne bez zakona

1. Nitko ne može biti proglašen krivim za kazneno djelo počinjeno činom ili propustom koji, u času počinjenja, po unutarnjem ili po međunarodnom pravu nisu bili predviđeni kao kazneno djelo. Isto se tako ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kad je kazneno djelo počinjeno.

2. Ovaj članak ne priječi suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u času počinjenja predstavljao kazneno djelo u skladu s općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda.

Članak 8. – Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Članak 9. Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi

1. Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi; to pravo uključuje slobodu da se promijeni vjeroispovijed ili uvjerenje i slobodu da pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoju vjeroispovijed ili uvjerenje bogoslužjem, poučavanjem, praktičnim vršenjem i obredima.

2. Sloboda iskazivanja vjeroispovijedi ili uvjerenja podvrnut će se samo takvim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa javnog reda i mira, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Članak 10. – Sloboda izražavanja

1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnost radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.

2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudske vlasti.

Članak 11. – Sloboda okupljanja i udruživanja

1. Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo osnivati sindikate ili im pristupati radi zaštite svojih interesa.
2. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim onih koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovaj članak ne zabranjuje da se nameću zakonska ograničenja u ostvarivanju tih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

Članak 12. – Pravo na brak

Muškarci i žene u dobi za sklapanje braka imaju pravo stupiti u brak i osnovati obitelj, u skladu s domaćim zakonima koji uređuju ostvarenje tog prava.

Članak 13. – Pravo na djelotvorni pravni lijek

Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kada su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.

Članak 14. – Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

Protokol uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Pariz, 20. ožujka 1952...

Članak 1. – Zaštita vlasništva

Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnoga prava.

Prehodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primjeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni.

Članak 2. – Pravo na obrazovanje

Nikome neće biti uskraćeno pravo na obrazovanje. U obavljanju svojih funkcija povezanih s odgojem i poučavanjem država će poštovati pravo roditelja da osiguraju odgoj i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim i filozofskim uvjerenjima.

Članak 3. – Pravo na slobodne izbore

Visoke ugovorne stranke obvezuju se da će u razumnim razdobljima provoditi slobodne izbore tajnim glasovanjem, u uvjetima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.

Protokol br. 4 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Strasbourg, 16. rujna 1963. ...

Članak 2. – Sloboda kretanja

1. Svatko tko se zakonito nalazi na području neke države ima pravo na slobodu kretanja i slobodni izbor svojega boravišta na tom području.
2. Svatko je slobodan napustiti bilo koju zemlju, uključujući i svoju vlastitu.
3. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim ona koja su u skladu sa zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, za održavanje javnog poretka, radi sprečavanja zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.
4. Prava utvrđena u stavku 1. mogu također biti podvrgнутa, u određenim dijelovima područja, ograničenjima utvrđenima u skladu sa zakonom i koja su opravdana zaštitom javnog interesa u demokratskom društvu.

Članak 3. – Zabrana protjerivanja vlastitih državljana

1. Nitko ne smije biti protjeran, upotrebom bilo pojedinačnih bilo kolektivnih mjera, s područja države čiji je državljanin.
2. Nitko ne smije biti lišen prava da uđe na područje države čiji je državljanin.

Članak 4. – Zabrana kolektivnog protjerivanja stranaca

Kolektivno protjerivanje stranaca je zabranjeno.

Protokol br. 6 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Strasbourg, 28. travnja 1983.

Članak 1. – Ukipanje smrtne kazne

Smrtna kazna se ukida. Nitko ne smije biti osuđen na takvu kaznu ili pogubljen.

Izvor: www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN

To je stranica Europskoga suda za ljudska prava. Prijevodi Europske konvencije o ljudskim pravima na jezike država članica dostupne su u PDF formatu.

Radni materijal za učenike 3.1

Plan 3. Jedinice: "Različitost i pluralizam"

	Plan: dogovaranje zajedničke definicije zajedničkog dobra	Vrijeme (minute)
1. lekcija	Različitost osobnih mišljenja: učenici definiraju svoje političke prioritete	
	1. Učenici definiraju političke ciljeve.	25 min.
	2. Učenici analiziraju svoje odluke.	15 min.
2. lekcija	Pluralizam: učenici osnivaju stranke radi ostvarivanja ciljeva	
	1. Učenici definiraju profile svojih stranaka.	15 min.
	2. Javno događanje: stranke se predstavljaju.	10 min.
	3. Nastavnikov doprinos: pojam zajedničkog dobra	5 min.
	4. Učenici razgovaraju o svojim strategijama pregovaranja.	10 min.
3. lekcija	Pregovaranje: možemo li (ili većina nas) dogоворити политички циљ (зажеднишко добро)?	
	1. Učenici definiraju ciljeve.	10 min.
	2. Učenici pregovaraju za okruglim stolom.	30 min.
4. lekcija	Osvrt na nastavnu jedinicu	
	1. Učenici se osvrću na svoje iskustvo.	20 min.
	2. Razgovor u nastavku na prethodno.	15 min.
	3. Učenici daju povratne informacije.	5 min.

Radni materijal za učenike 3.2

Sudjelovanje u demokraciji – osnovna pravila i načela

Sudjelovanje u demokraciji znači sudjelovanje u dogovaranju zajedničkog dobra

U demokracijama svatko – pojedinci ili grupe – mogu sudjelovati i zagovarati svoje interese i mišljenja. Konačna odluka ne mora u potpunosti ispuniti naše ciljeve, no ako ne sudjelujemo, nitko se na njih neće ni obazirati.

U demokracijama, do odluka i rješenja se dolazi kroz borbu mišljenja i nadmetanje interesa i mišljenja. Suglasnost se postiže kroz kompromis koji sve stranke, ili većina, može prihvati. Takva odluka se, u tom vremenu, može smatrati definicijom **zajedničkog dobra**.

Borba mišljenja i političko nadmetanje generiraju elemente borbe. Stoga je vrlo važno da svi igrači na političkoj pozornici dogovore sustav pravila poštujući načelo međusobnog uvažavanja.

Osnovna pravila i načela pregovaranja i borbe mišljenja u demokraciji

1. Jasnoća i međusobno uvažavanje:

“Ne slažem se s onim što govorиш,
no do smrti ću braniti tvoje pravo da to kažeš.“
Voltaire (1694-1778.)

To znači da na osobe različitih interesa i stajališta gledaš kao na svoje protivnike, ali ne i neprijatelje. Ne boriš se, već sudjeluješ u nečem što više nalikuje sportskom natjecanju.

2. Ljudska prava vrijede za sve ljudе

Ljudska prava ustanovljuju načelo nenasilja. Političko nadmetanje se ostvaruje riječima, argumentima, idejama, šarmom i mudrošću.

3. Spremnost na kompromis

- Pokušaj pronaći „win-win“ rješenja (obje strane pobjeđuju).
- Ako to ne ide, nastoj da obje strane pronađu nešto oko čega se mogu složiti.
- Izbjegavaj „win-lose“ situacije“ (jedna strana pobijeđuje, druga gubi), bez obzira na to tko pobijeđuje, a tko gubi.

4. Savjeti za pregovaranje

Imajte pred sobom jasnu sliku o svome cilju. Igrači koji znaju što žele često pobjeđuju upravo iz tog razloga.

Pokušajte razumjeti stajališta drugih. Usredotočite se na ono oko čega se možete složiti, a ne na ono oko čega se ne slažete – tražite zajedničke interese i probleme i radite na njima. Međutim, budite vrlo jasni o točkama koje su vam bitne. Nemojte prihvati rješenja koja smatrate nepravednim ili neučinkovitim i ne predlažite ih drugima.

Pokušajte staviti naglasak na pitanja koja omogućavaju kompromis, doslovce na sve što je mjerljivo i može se izraziti brojkama – na primjer, raspodjela resursa, novca, zemlje ili vremena. Izbjegavajte sporove oko kolektivnog identiteta (boje, etničkog projekta).

Radni materijal za učenike 3.3

Osnivanje političke stranke

1. Nacrt programa

1. Izaberite predsjedavajućeg, glasnogovornika, mjeritelja vremena i dva zapisničara (vidi upute za svaku ulogu u nastavku).
2. Prihvatec nacrt programa - sa ili bez izmjena (glas većine).
3. Što nas je okupilo?
  - Što je moj glavni prioritet? Izjava svakog člana, bez rasprave.
4. Definiranje **političkog profila** stranke:
  - Kakvo je naše političko stajalište? Želimo li prihvatiti jedno od naša četiri osnovna stajališta? Ili smo možda negdje u sredini? Ili moramo definirati novo stajalište?
  - Koje su naše osnovne preokupacije? Na primjer, brinemo li posebno o nekim konkretnim skupinama ljudi? Ili, da li definiramo ključni problem ili pitanje? Na kojoj razini djelujemo – lokalnoj, nacionalnoj, europskoj, globalnoj?
  - Koje ćemo ime dati našoj stranci? Koje ime najbolje odražava naš profil? (Stavite ime na školsku klupu ili zid iza vas)
5. **Ciljevi:** koji je naš glavni prioritet? Imamo li daljnje ciljeve?
6. **Strategija:** kako ćemo osvojiti podršku?
  - Tko još s nama dijeli naše ciljeve – tko dijeli naše stavove?
  - U vezi s čim smo voljni postići kompromis? Na čemu ne popuštamo?

2. Upute za uloge

Predsjedavajući

U demokratskoj zajednici, organizacije poput političkih stranaka trebaju funkcionirati kao demokratske mikro-zajednice (vidi Radni materijal za učenike 3.1). Tvoj zadatak je da vodiš računa o tome da se tijekom sastanka poštuju procedura i ljudska prava, na primjer, da svatko ima jednaku šansu izraziti svoje mišljenje.

Zadužen/zadužena si za dnevni red sastanka. Ako se rasprava zakomplicira jer se nekoliko pitanja rješava istovremeno, upozoravaš svoju grupu na tu činjenicu i predlažeš pitanje o kojem će se najprije raspravljati

Glasnogovornik i zapisničari

Ti si „osoba za odnose s javnošću“ odgovorna za „proizvod“ koji ima smisla i dobro se „prodaje“ – ime stranke, izjava o vašem cilju, ili ciljevima. Da li te ostali mogu lako razumjeti? Hoće li im se tvoje pojavljivanje svidjeti?

Predstavit ćeš stranku na skupu planiranom u 3. lekciji. Pokušaj se svidjeti učenicima koji još nisu pristupili stranci, a pokušaj pridobiti i članove drugih stranaka, posebice one koji su ti najbliži po stavovima. Provjeri s nastavnikom koliko vremena imaš na raspolaganju.

Grupa treba razmotriti na koji način zapisničari, a možda i svi članovi stranke, mogu doprinjeti oglašavanju, npr. sastavljanjem reklamnog listića ili postera. Provjeri s nastavnikom koji su vam materijali dostupni ili ih sam/sama pribavi.

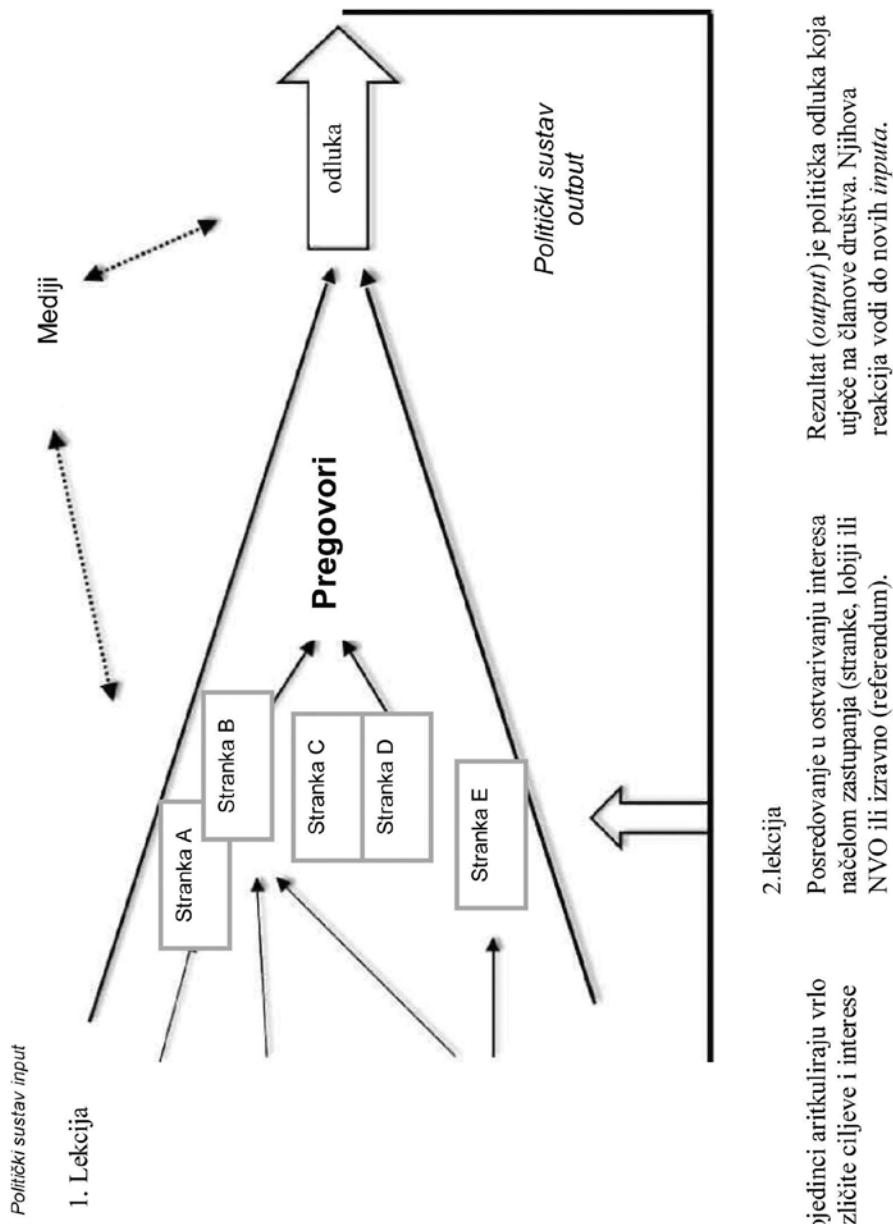
Mjeritelj vremena

Predsjedavajući je „menađer demokracije“, a ti si „menađer učinkovitosti“. Tvoj je zadatak paziti na vrijeme tijekom sastanka kako vam ne bi ponestalo vremena.

Savjeti: predloži dodatno vrijeme prije nego što počnete. Interveniraj, ako vidiš da tvoja grupa kasni i predloži odgovarajuće prilagođavanje programa. Grupa odlučuje što će učiniti, a ti nudiš rješenja.

Radni materijal za učenike 3.4

Kako demokratski politički sustav rješava različitost i pluralizam?

Svi igrači dogovaraju sustav pravila i načela:

- međusobno uvažavanje osobnog dostojanstva;
- ljudska prava;
- nenasilje;
- nadmetanje interesa i ciljeva;
- spremnost na kompromis;
- glasovanje većinom glasova;
- zajedničko dobro se dogovara i nijedan igrač ga ne definira unaprijed

Radni materijal za učenike 3.5

Pojam zajedničkog dobra: zaštitni znak demokracije i diktature

La multitude qui ne se réduit pas à l'unité est confusion; l'unité qui ne dépend pas de la multitude est tyrannie.

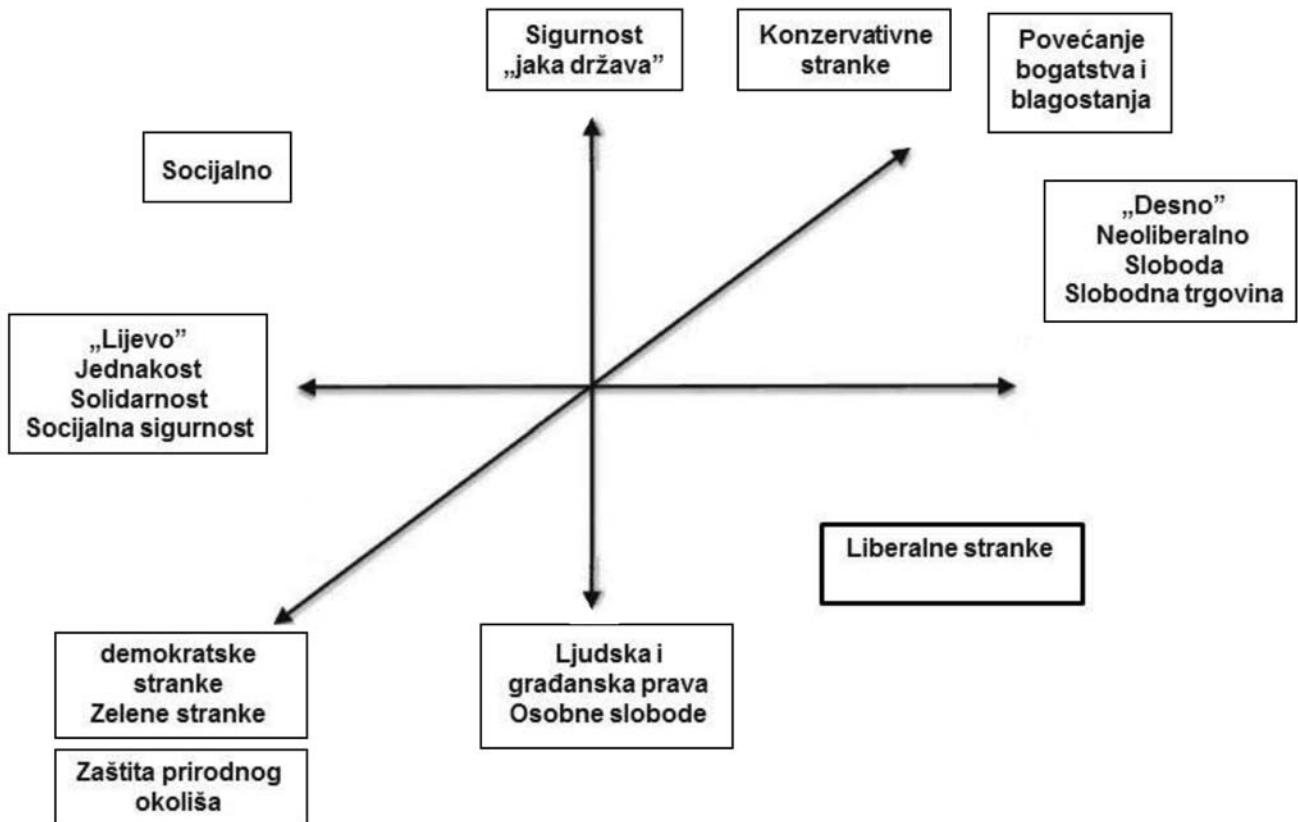
[Različitost koja se ne može svesti na jedinstvo je konfuzija; jedinstvo koje zanemaruje različitost je tiranija.]

Blaise Pascal (1623-62.)

Pregovaranje o zajedničkom dobru u pluralističkim demokracijama	Nametanje zajedničkog dobra u autoritarnoj vladavini i diktaturi
<p>U pluralističkim demokracijama, zajedničko dobro se dogovara u pregovorima i zagovara. Nitko unaprijed ne zna rezultat (AB?). To često uključuje pokušaj i pogrešku pa se odluke mogu, a ponekad i trebaju ispraviti. Politika je proces kolektivnog učenja kroz kontroverzne rasprave; na koncu mora biti donijeta odluka.</p>	<p>D1: božanskom spoznajom ili znanstvenom analizom (npr. marksizam–lenjinizam) zajedničko dobro se može objektivno definirati. Samo vladajuća elita je za to sposobna (D2!). Zajedničko dobro opravdava sva sredstva, uključujući silu, da bi se savladao otpor i suprotstavljanje (X). Kritičari "D1" ili "D2!" se proglašavaju neprijateljima.</p>
<p>U pluralističkim demokracijama, grupe promiču različite ciljeve, interese i vrijednosti (ciljevi A i B). Svaka grupa zagovara svoje ciljeve (a1, a2, b1, b2), nastojeći utjecati na konačnu odluku u svoju korist (AAB? – BBA?). Pluralizam potiče natjecanje i borbu mišljenja. Slobodni mediji podržavaju žustre rasprave.</p>	<p>U diktaturama, grupe ili pojedinci koji promiču neku alternativu ili iznose kritiku bivaju ušutkani (simbol X). Pravo na sudjelovanje daje se samo pristalicama režima. Mediji se cenzuriraju. Vladar odlučuje koji problemi, interesi ili ciljevi postaju dijelom političkog programa.</p>
<p>Borba mišljenja se smatra nužnom i produktivnom da bi se postigao dogovor i kompromis. Odluke podlježežu kritičkom preispitivanju.</p>	<p>Pristanak nameće i unaprijed definira vladar. Smatra se da borba mišljenja izaziva nesklad i opasna je, jer se teško nadzire.</p>

Radni materijal za učenike 3.6

Karta društvenih podjela i političke strank

Svako društvo ima nekoliko suprotstavljenih konstelacija koje nazivamo podjelama (raskolima).

Podjela lijevo-desno postoji u svim zemljama kapitalističkog ustroja sa slobodnom trgovinom. Ova podjela datira još iz vremena industrijske revolucije u 19. stoljeću.

Druge dvije podjele (raskola) su novijeg datuma.

Raskol između zaštite okoliša i gospodarskog rasta stupio je na scenu 1970-ih.

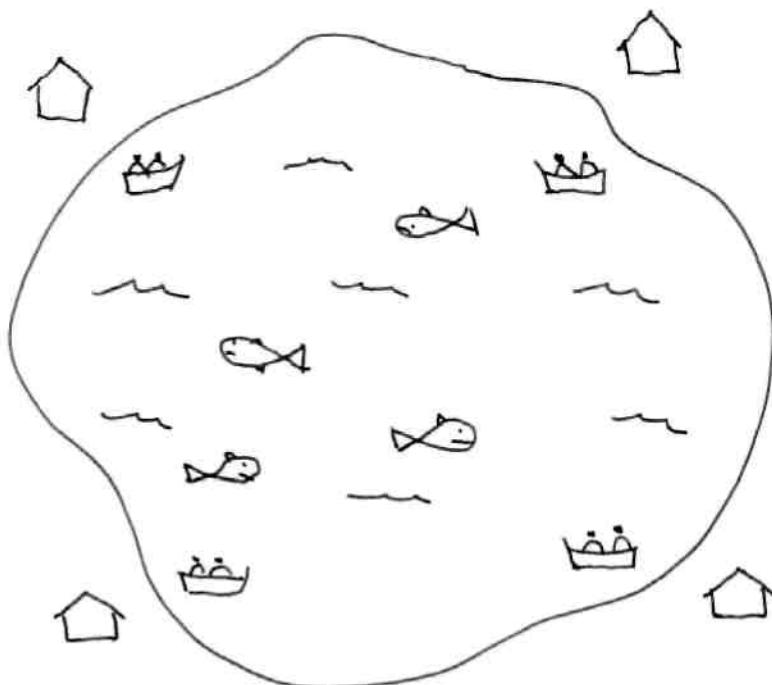
Raskol između „jake države“ nasuprot građanskim pravima je reaktiviran u borbi protiv terorizma nakon 11. rujna 2001.

Sustav političkih stranaka otkriva te podjele. One zastupaju grupne interese i daju prednost nekim podjelama.

Svako društvo ima specifičnu strukturu podjela. Što više podjela (raskola) postoji u nekom društvu, to je teže njime upravljati.

Radni materijal za učenike 4.1

Primjer slučaja: sukob u ribarskoj zajednici

I. Ribarska zajednica

Zamislite veliko jezero puno ribe. Na obalama jezera, u četiri mala sela, žive ribari – ribarska zajednica. Svako selo šalje svoju posadu na ribarenje. U sezoni lovostaja, ribari puštaju da se zalihe ribe povećaju, dok oni, za to vrijeme, krpaju svoje mreže i popravljaju plovila. Riba im je jedini izvor prihoda. Ono što njihove obitelji ne mogu pojesti, prodaju na obližnjoj tržnici. Od onog što na taj način zarade, ribari hrane, oblače i izdržavaju sebe i svoje obitelji. Njihov životni standard je skroman, ali zadovoljavajući.

II. Sukob oko lošeg upravljanja resursima

Posljednje dvije ili tri godine, u ribarskoj zajednici je izbio ozbiljan sukob. Neke ribarske posade su pokušale povećati zaradu loveći veće količine ribe. Posljedica toga je bio pad reprodukcije pa su se u tri godine, riblje zalihe za polovicu smanjile. Ribarska zajednica je suočena s cijelim nizom problema:

1. smanjenje ukupnih zaliha ribe i strah od potpunog nestanka;
2. opadanje ukupne proizvodnje ribe;
3. jaz između dva bogata i dva siromašna ribarska sela („pobjednici i gubitnici“);
4. opasnost od žestokog sukoba između ribarskih sela.

To je sukob zbog lošeg upravljanja zajedničkim resursom. Čini se da se temelji na tri stvari koje se međusobno potkrepljuju:

1. Postoji inicijativa koja potiče ribare da love više ribe;
2. Ne postoje nikakva pravila, pa ribari mogu činiti što god žele;
3. Ribarske posade ne komuniciraju jedna s drugom.

III. Analiziranje sukoba („dijagnoza“)

1. Inicijativa pretjeranog izlova ribljih zaliha

Svaki ribar zna da zajednica ovisi o zalihamama ribe pa stoga vodi računa o tome da se riblje zalihe potpuno oporave.

S druge strane, svaki ribar isto tako zna da ako njegova posada ulovi još jednu ribu, riblje zalihe vjerojatno neće trpjeti. To bi popravilo zaradu te posade, dok bi troškove – brigu za riblje zalihe, snosila cijela zajednica. Nejednaka raspodjela dodatne zarade i troškova ide u prilog ribarima koji ulove više ribe. To je inicijativa da se poveća ribolov. Sa stajališta svakog pojedinog ribara, čini se razboritim loviti više ribe.

Dodatni prihod (+100%)	Dodatni profit (+75%)	Ukupni dodatni prihod i profit odlazi posadi br. 1.	Posada 4 -25%	Dodatni prihod (+0%)
Dodatni troškovi -25%			Posada 3 -25%	Dodatni troškovi (4x -25%)
			Posada 2 -25%	
	Dodatni troškovi (-25%)		Posada 1 -25%	
Posada br. 1 s dodatnim ulovom		Ribarska zajednica (sve četiri posade)		

Jedna posada ulovi više ribe: nejednaka raspodjela dodatnog prihoda, dodatnih troškova i dodatnog profita za ribarsku zajednicu.

Svi ribari su svjesni ove inicijative i u potpunosti su informirani o učincima onog što se čini. Vjerujem je najgori scenarij – svi će raditi isto i loviti više ribe. Posljedica toga će biti pretjerani izlov i zalihe se više neće moći u potpunosti obnoviti. Pokreće se začarani krug, jer ribari mogu nadoknaditi smanjenje zarade samo dalnjim povećanjem izlova.

2. Nepostojanje pravila

Ribari se tako ponašaju jer ne postoje nikakva pravila – nema smjernica, nema sigurnosti, nema ciljeva zajednice, nema sankcija. Kako sada stvari stoje, svaki ribar može raditi što želi, a sve što ulovi, pripada njemu.

U takvim okolnostima, ponašanje ribara ne iznenađuje – no učinci na zajednicu i riblje zalihe su katastrofalni.

3. Nedostatak komunikacije

Ribari se do sada još nisu sastali i razgovarali o nastaloj situaciji. Ponašaju se kako misle da je najbolje i reagiraju na odluke koje su donijele druge posade.

4. Posljedica lošeg upravljanja resursima

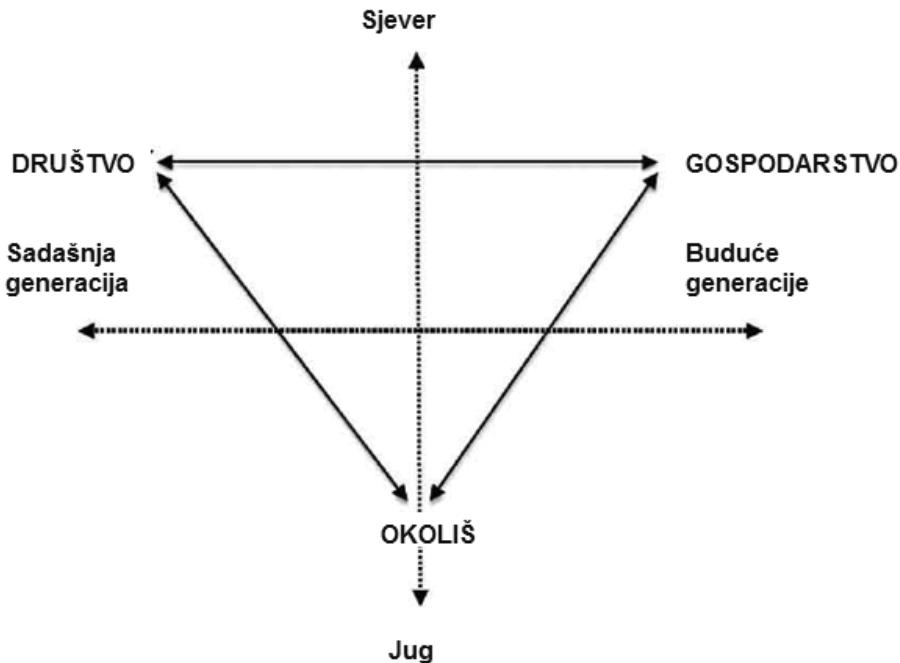
Model održivosti pomaže utvrditi štetu izazvanu lošim upravljanjem od strane ribara, a može pomoći i u definiranju alternativnog modela ponašanja (vidi & radne materijale 4.2 i 4.4).

IV. Rješavanje sukoba

Kod odabira „terapije“ treba voditi računa o „dijagnozi“ sukoba.

Radni materijal za učenike 4.2

Model ciljeva za postizanje održivosti

Kako čitati ovaj dijagram

Ovaj model uključuje tri cilja održivosti i stavlja ih u povijesnu i globalnu dimenziju:

1. „Okoliš“: zaštita prirodnog okoliša i resursa;
2. „Gospodarstvo“: gospodarski rast (produktivnost, *output*, bogatstvo);
3. „Društvo“: društvena kohezija, pravedna raspodjela blagostanja;

Strelice s dva vrha pokazuju da se ciljevi prema kojima pokazuju mogu međusobno podržavati ili isključivati.

Radni materijal za učenike 4.3

**Primjena modela održivosti na ribarsku igru:
Kako možemo uloviti „što je moguće više ribe“?**

Ciljevi modela održivosti	Što bismo trebali postići ribarskom igrom?
Gospodarstvo: Gospodarski rast, porast blagostanja	
Društvo: Raspodjela dobara u zajednici	
Okoliš: Zaštita prirodnog okoliša i resursa	
Dugoročna stabilnost: Ostvarivanje ciljeva održivosti danas i u budućnosti	
...	

Radni materijal za učenike 4.4

Koja je optimalna ravnoteža između razmnožavanja ribe i izlova?

Riblje zalihe proizvode veće ili manje količine nove ribe, ovisno o količini ribe koja je ostala u jezeru nakon što je završila ribarska sezona. Kolika zaliha ribe proizvede najveću količinu nove ribe? Odgovor na to pitanje je ključ održivog ribarenja.

Riblje zalihe na kraju sezone u tonama

Zalihe na kraju sezone	Obnavljanje (proizvodnja nove ribe)	Zalihe na početku nove sezone
80	29	109
85	31	116
90	34	124
95	39	134
96	40	136
97	41	138
98	42	140
99	42	141
100	42	142
101	41	142
102	40	142
103	40	143
104	39	143
105	39	144
110	36	146
115	32	147
120	28	148

Ova tablica pokazuje **najviše stope obnavljanja** koje su riblje zalihe sposobne proizvesti.
Ove stope obnavljanja su idealne za održivo ribarenje.

Radni materijal za učenike 5.1

Pripreme za upravno vijeće o sustavu pravila

Plan

Raspored	Program	Materijali i sredstva
1. lekcija	Sastavljanje radnih grupa. U svakoj grupi se nalazi po 1 član iz svakog ribarskog sela.	Radni materijali 5.1, 5.2.
1. lekcija 2. lekcija	Grupe sastavljaju pravila. Grupe pripremaju svoja izlaganja. Članovi zajednice prihvataju poslovnik i glasuju za održavanje upravnog vijeća.	Radni materijali 5.2, 5.4. Preklopnik (<i>flipchart</i>) i flomasteri.
3. lekcija	<i>Plenarni sastanak:</i> Grupe predstavljaju svoje prijedloge pravila. Članovi zajednice uspoređuju i ocjenjuju prijedloge pravila. Članovi zajednice raspravljaju o tome koji bi prijedlog pravila trebalo prihvati.	Radni materijal 5.3.
4. lekcija Sjednica	<i>Sjednica:</i> Članovi zajednice drže kratke promidžbene govore u prilog modelu koji su izabrali. Prihvataju sustav pravila većinom glasova. Potpisuju izvorni dokument koji sadrži pravila. <i>Refleksija</i> Učenici promišljaju i osvrću se na stečeno iskustvo.	Nastavni materijal 5.4. Bijeli A4 papir, penkala, flomasteri.

Zašto treba igrati igru donošenja odluka?

Metoda koja je izabrana u sklopu gore izloženog plana je igra donošenja odluke. Razlog odabira ove metode je sljedeći.

Igra funkcioniра kao model. Dočarava važne elemente stvarnosti i jasno ukazuje na njih, zanemarujući istovremeno mnogo drugih pojedinosti. Sve države imaju neku vrstu osnovnog sustava, na primjer ustav koji utvrđuje pravila za donošenje odluka i rješavanje sukoba. Bez takvog sustava, članovi zajednice ne bi imali nikakvu potporu u rješavanju međusobnih sukoba pa bi pribjegavali nasilju.

Kada sudjelujete u demokraciji, ostvarujete prava koja su vam zajamčena ustavom vaše zemlje. Najbolji način da razumijete na koji način funkcioniра taj sustav pravila i zakona u vašoj zemlji je da sami stvarate taj sustav. Igra donošenja odluka upravo postavlja taj zadatak.

Radni materijal za učenike 5.2

Osnovna pitanja o kojima treba voditi računa kod izrade institucionalnog ustroja

Kada utvrđujete sustav pravila, morate donijeti neke temeljne odluke. Odlučujete kojem obliku upravljanja (odlučivanja) dajete prednost te tko će biti vlasnik ulovljene ribe. Možete raditi različite kombinacije tih osnovnih oblika i doći do različitih rješenja.

Vlasništvo \ Uprave	Hijerarhija (državna vlast)	Kooperativna mreža
Privatno vlasništvo		
Javno dobro		

Odjeljci koji slijede daju dodatne informacije o različitim opcijama.

1. Odabir modela upravljanja

Glavni agent	Država	Lokalne mreže
Ključni pojmovi	Moć i vlast	Osobni odnosi, komunikacija i zajednički interesi
Osmisli načelo sustava	Hijerarhija (odozgo)	Partnerstvo (ista razina)
Prednosti	Mir i stabilnost Zakoni jasno dopuštaju ili zabranjuju neka ponašanja ljudi. Zakoni se mogu sudski provest ako dođe do kršenja.	Velika stručnost i fleksibilnost u rješavanju problema i ispunjavanju interesa ljudi. Sloboda improviziranja i brzog reagiranja.
Slabosti i rizici	Opasnost od zloporabe moći. Nefleksibilnost. Slabi poticaji za osobnu inicijativu.	“Veto-igrači” mogu blokirati odluke. Pravila se teško provode ako se ne poštuju.
Pravna sredstva	Demokracija i ljudska prava Vladavina prava Ustavni zaštitni mehanizmi	Moralne sankcije. Kultura odgovornosti.

2. Pitanje vlasništva: čiji je riblji izlov?

Dvije osnovne opcije i neki kriteriji za razmišljanje:

	Privatno vlasništvo	Javno dobro
Vlasnička pravila	Svaki ribar je vlasnik svog ulova. S njim može raspolagati kako želi.	Svaki ribar isporučuje svoj ulov javnom zastupniku. Riba se potom raspačava članovima zajednice.
Poticajno za ribare		
Učinak na ukupnu količinu ribe		

Učinak na riblje zalihe

---

3. Daljnja pitanja koja treba uzeti u obzir kod izgradnje ustanova

- Želite li definirati cilj koji treba ostvariti?
- Tko je ovlašten donositi odluke?
- Želite li osigurati alate za provedbu pravila?
- Postoji li opasnost zloporabe moći?

Radni materijal za učenike 5.3

Usporedba različitih sustava pravila

Kriteriji za usporedbu	Naš prijedlog	Ostali modeli		
		br. 1	br. 2	br. 3
A. Osnove Hijerarhija				
Umrežavanje				
Privatno vlasništvo				
Javno dobro				
Komentari				
B. Pravila Ciljevi				
Moć odlučivanja				
Provedba pravila				
Zloporaba moći				
...				
Komentari				

Radni materijal za učenike 5.4

Postupovna pravila za skupštinu – nacrt

Usvajanje postupovnih pravila

1. Zajednica prihvata nacrt postupovnih pravila većinom od 50% ili više primljenih glasova.
2. Ako nisu predložene nikakve izmjene tog nacrta, može se prihvatiti „u paketu“. Izmjene se izglasavaju pojedinačno.

Predsjedavajući

3. Većinom glasova se jednog člana zajednice bira za predsjedavajućeg. Predsjedavajući može sudjelovati u izglasavanju nacrta sustava pravila, no ne može biti glasnogovornik (pravilo br. 5).

Konačna promidžbena očitovanja

4. Članovi zajednice se dizanjem ruku izjašnjavaju za nacrt modela kojem daju prednost. Osnivaju stranke koje mogu lobirati za svoj model.
5. Glasnogovornik daje promidžbenu izjavu za svoju stranku koja ne traje duže od dvije minute.
6. Tijekom glasovanja nije više dozvoljeno raspravljati.

Postupak glasovanja

7. Glasovanje: članovi zajednice glasovanjem prihvataju nacrt. Svi glasovi su jednakovrijedni. Članovi glasuju dizanjem ruku.
8. Dvostupanska odluka: glasovanje o nacrtu odvija se u dva kruga.
  - 8.1 Prvi krug: članovi zajednice glasuju za jedan nacrt.
  - 8.2 Drugi krug: dva nacrta s najvećim brojem glasova ulaze u drugi krug glasovanja. Zajednica usvaja nacrt koji je dobio najveći broj glasova.
  - 8.3 Ako oba nacrta dobiju jednaki broj glasova, vodi se rasprava prije ponavljanja glasovanje.

Dokumentacija i autorizacija

9. Pisac nacrta unosi datum i mjesto održavanja skupštine na dnu dokumenta s pravilima.
10. Svi članovi zajednice potpisuju dokument.

Radni materijal za učenike 5.5

Sažetak: što možemo naučiti igrajući ovakve igre?

1. Razvoj zajednice: niz problema i rješenja

PROBLEM	RJEŠENJE
Kako možemo preživjeti?	Moramo se osloniti na prirodne resurse koje imamo - ribu.
Kako možemo riješiti sukob pretjeranim izlovom?	1. Trebamo pojam održivosti. 2. Trebamo sustav pravila da bismo organizirali procese komunikacije i odlučivanja.
1. Kako definiramo održivost?	Trebamo uspostaviti ravnotežu nekoliko ciljeva. U stvari, moramo proizvesti onoliko ribe koliko dozvoljavaju zalihe bez da se istroše da bismo osigurali buduću stabilnost. Moramo pravedno raspodijeliti prinos.
2. Kakva pravila trebamo?	Kod izrade sustava moramo izabrati između različitih načela – uvođenja stanja ili razvijanja mreže jednakih.
Kako možemo spriječiti zloporabu moći?	Previše moći ne smije dospjeti u ruke jedne osobe. Ustavi primjenjuju sljedeće: zaštitne mehanizme, vladavinu prava, ljudskim pravima dati status građanskih prava, ograničiti trajanje službe, referendum, regionalnu i saveznu autonomiju, slobodu tiska i medija.
Tko odlučuje o sustavu pravila koji dobivamo?	Svi zajedno. Mi sastavljamo prijedlog, biramo i glasovanjem odlučujemo.
Kako taj proces možemo organizirati pravedno i učinkovito?	Utvrdjujemo program. Potreban nam je sustav postupovnih pravila koji unaprijed moramo dogоворити.

2. Zaključci

1. Politika je napor koji ulažemo da bismo savladali probleme koji utječu na blagostanje i preživljavanje zajednice. Ustanove, kao što je sustav pravila, su alati za rješavanje problema. Ako ne ispune dobro svoju svrhu, mogu se i trebaju mijenjati.
2. Sukob je uvijek dio društvenog i političkog života. Iako se sukob ne može iskorijeniti, moguće je nadzirati njegovo negativno djelovanje.
3. Koncepcija ribarske igre i igre donošenja odluka služe kao modeli. Bliske su povjesnoj stvarnosti jer opisuju razvoj zajednice kao niz problema i rješenja.
4. Stvarnost se razlikuje od igara u odnosu na dvije važne stvari. Prvo, nemamo tako točne podatke o našim prirodnim resursima kao što je to slučaj kod igre. Drugo, demokracije nemaju demokratske korijene. Demokracija i ljudska prava se ne uspostavljaju preko sjednica, već preko sukoba.

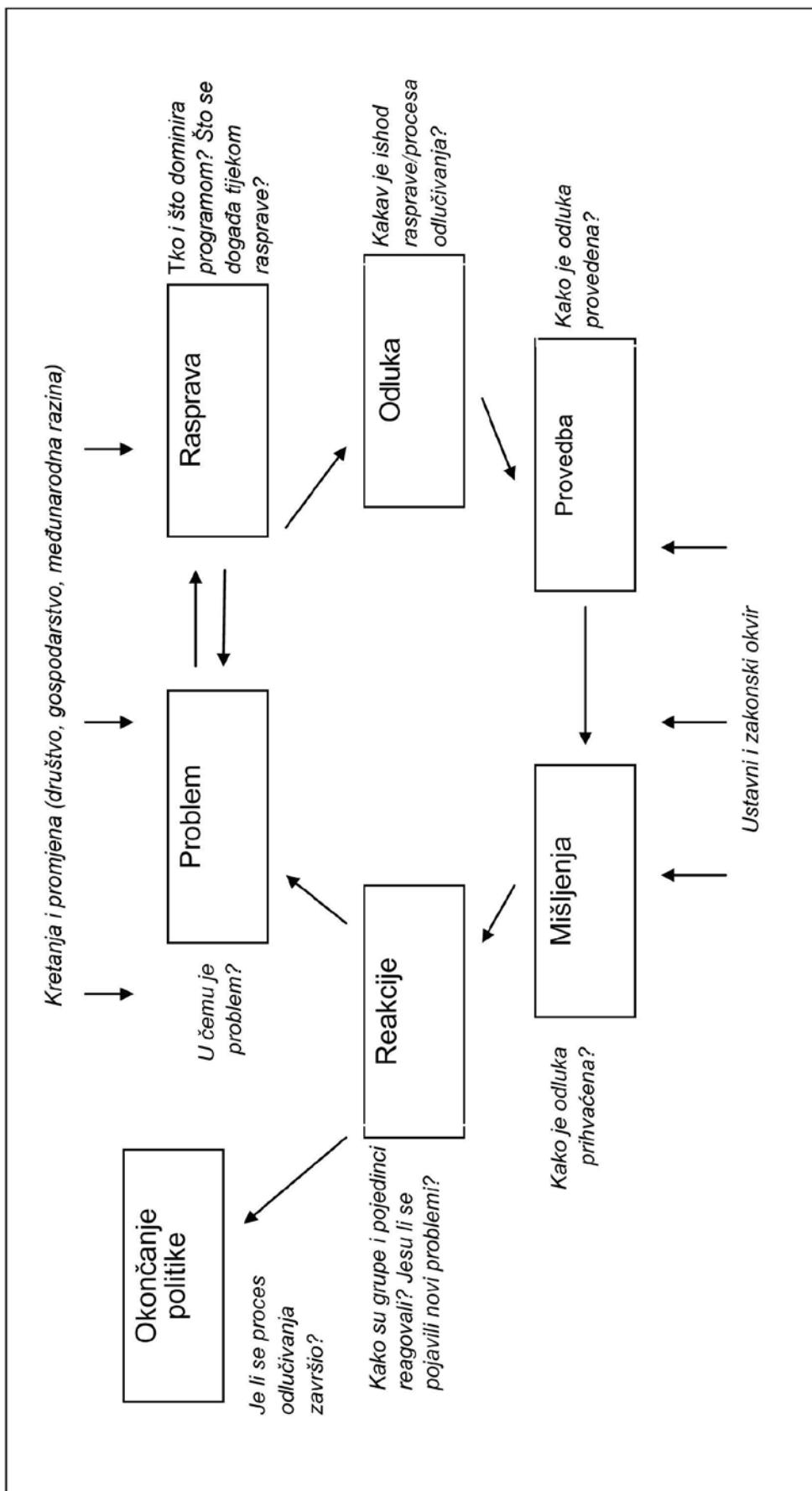
Radni materijal za učenike 5.6 Povratne informacije uz 4. i 5. jedinicu

Ovaj upitnik je alat koji vam služi kao potpora u promišljanju vašeg osobnog iskustva s učenjem. Važan je izvor informacija za nastavnika u svrhu poboljšanja ODGLJP razreda u budućnosti. Pišite na poleđini ili na dodatnom papiru ako trebate više prostora..

1. U čemu sam najviše uživao/uživala:
  2. Što mi se najmanje svidjelo:
  3. Najvažnija i/ili najinteresantnija stvar koju sam naučio/naučila:
  4. Na čemu bih u nastavku želi/željela raditi:
  5. Moje mišljenje o korištenju igara u ODGLJP-u:
  6. Prijedlozi nastavniku:
    - a) Što je dobro funkcioniralo – što se ne bi smjelo mijenjati?
    - b) Prijedlozi za poboljšanje
  7. Druge napomene – što još želim reći:

Radni materijal za učenike 6.1

Model političkog ciklusa: politika kao proces rješavanja problema u zajednici

Radni materijal za učenike 6.2

Politički ciklus – alat za praćenje i razumijevanje procesa političkog odlučivanja

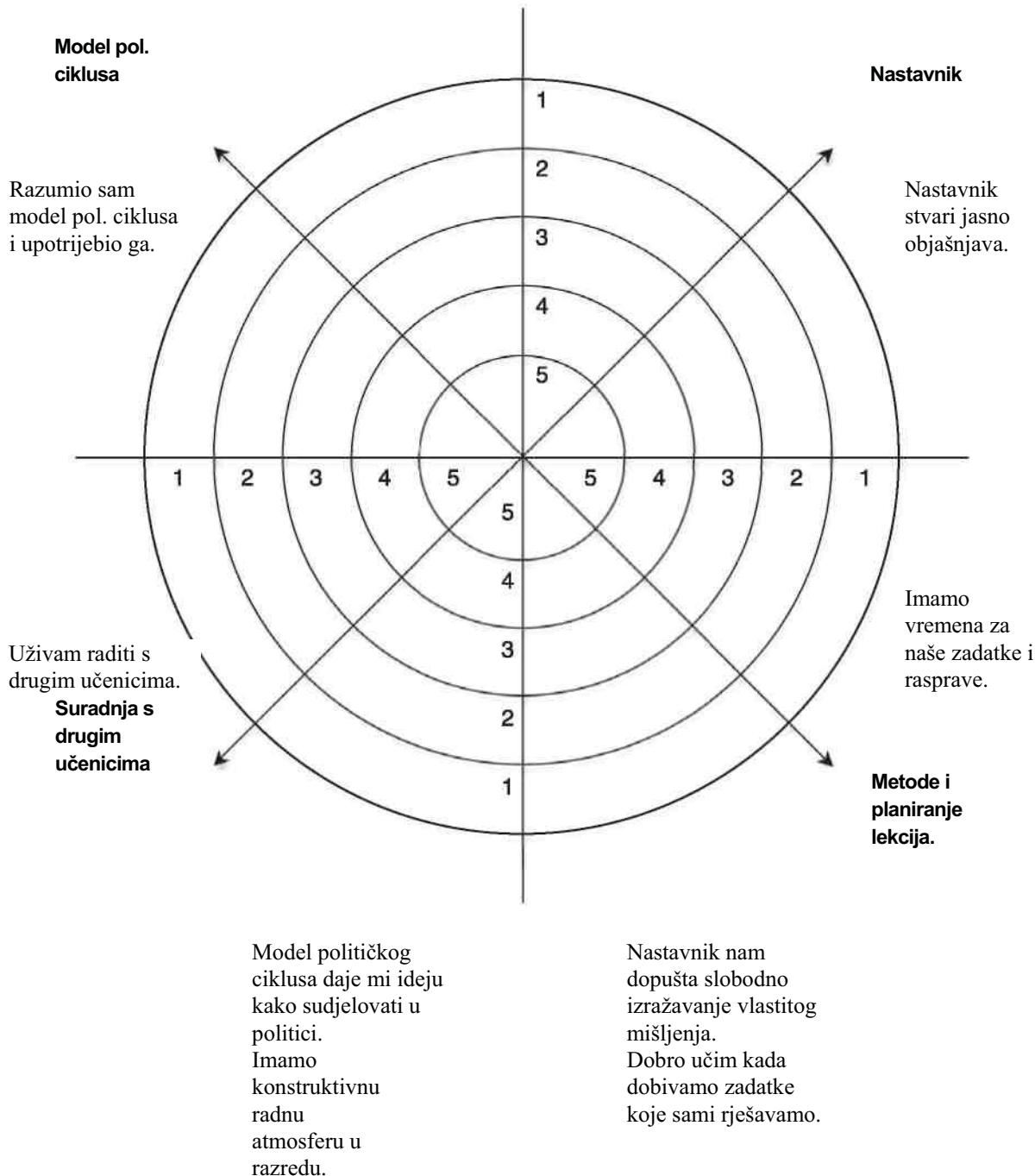
Pojmovi i osnovna pitanja <i>Prilagodi pitanja ako je potrebno</i>	Bilješke	Izvori informacija
1. Tema O kojem problemu je riječ?		
2. Problem Tko utvrđuje program? U čemu je problem? Da li se svi protagonisti slažu s definicijom problema?		
3. Rasprava Tko je uključen? Koјi su interesi i vrijednosti protagonista?		
4. Odluka Kakav je ishod? Je li nekim interesima data prednost – ili se radi o kompromisnoj odluci?		
5. Provedba Kako se provodi odluka? Tko je uključen ili odgovoran? Ima li problema ili sukoba?		
6. Mišljenja Koјi pojedinci, protagonisti, grupe, itd. podržavaju ili kritiziraju ishod? Koje su njihove vrijednosti, ideologije i interesi?		
7. Reakcije Kako reagiraju? (pojedinačno, kolektivno?) Kojim sredstvima ostvaruju moć i pritisak?		
8. Novi problem, stari problem ili rješenje? Postoji li nova rasprava za selekciju programa? U čemu je problem? Stari ili novi? Je li odluka dovela do rješenja koje zaustavlja proces?		

Radni materijal za učenike 6.3
Povratne informacije za jedinicu „Vlast i politika”

Razred:

Datum:

1. Pikado ploča (5:1 potpuno se slažem - 1:1 u potpunosti se protivim)

2. Moje osobne povratne informacije

2.1 Najvažnija (najvažnije) stvar (stvari) koju sam naučio/naučila:

2.2 Što nisam smatrao/smatrala zanimljivim ili korisnim:

Radni materijal za učenike 7.1

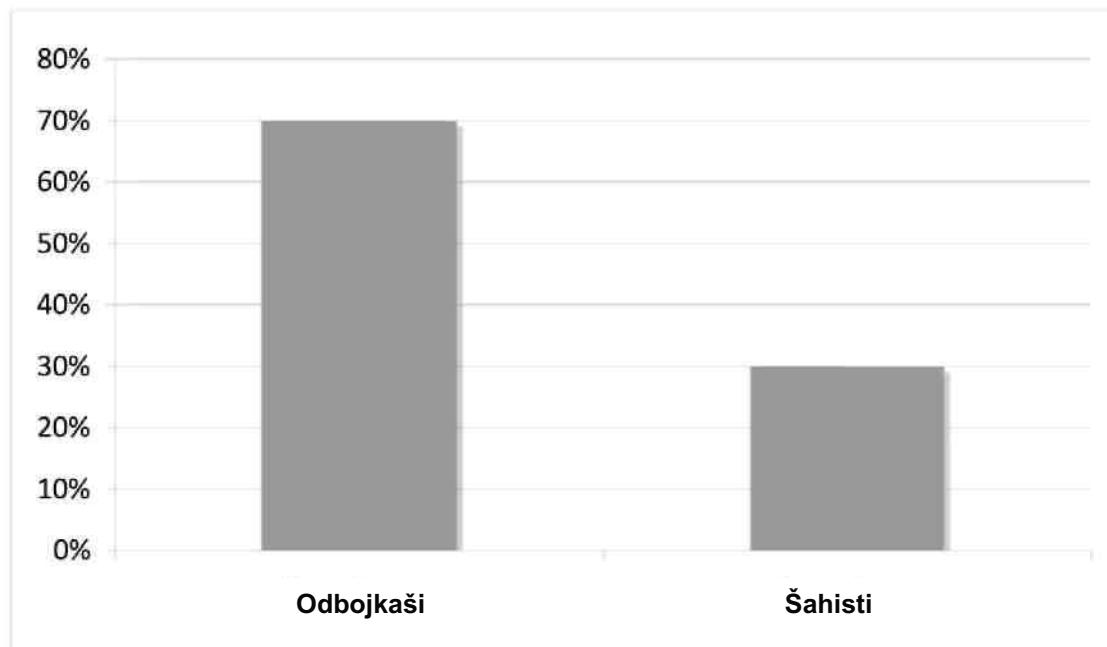
Je li vladavina većine nepravedna prema manjini? Primjer slučaja.

Jedan sportski klub ima velik broj strastvenih odbojkaša i manji broj jednako strastvenih šahista. Obje skupine sudjeluju u prvenstvenim natjecanjima i uspjeli su privući nove članove. Svaki član plaća klubu istu svotu godišnje članarine. Jednom godišnje se održava sastanak na kojem svi članovi većinom glasova odlučuju kako upotrijebiti taj novac. Odbojkaši imaju dugi popis zahtjeva, uključujući redovitu nabavku novih lopti, novu sportsku odjeću za momčad i uređivanje odbojkaškog terena. Šahisti trebaju nove materijale za uvježbavanje početnika, neke knjige i časopise, a i veću prostoriju i više šahovskih garnitura, stolova i stolica za sve veći broj njihovih članova.

Glasnogovornici odbojkaša i šahista iznose svoje zahtjeve. Potom se donosi odluka većinom glasova. Svake godine šahiste nadglasaju odbojkaši. Sav novac ide na odbojkaške projekte, a šahisti trebaju biti zadovoljni s onim što imaju.

Šahisti postaju pomalo frustrirani i nestrpljivi. Na kraju krajeva, i njihova članarina se troši na odbojkaške projekte. Osjećaju se kao članovi drugog reda, a neki od njih su već iznijeli mišljenje o razdvajanju u dva odvojena kluba.

Većina odbojkaša odmahuje glavom. Vlast većine – to je demokracija. Ako si nadglasan, i to je dio igre. Međutim, neki odbojkaši ipak smatraju da je takvo stajalište malo pojednostavljeno te da pravedna igra podrazumijeva i uvažavanje interesa šahista. Ali kako?

Organizacija članstva u sportskom klubu – jednostavan primjer pluralizma. Pluralistička društva imaju istu vrstu organizacije koja je, naravno, mnogo složenija. Različite skupine imaju različite interese koji mogu biti konkurentni. Što je društvo složenije, to ima više mogućnosti za konkurentne interese. Demokracija i ljudska prava nude alate za pravedno i mirno rješavanje tih sukoba.

Primjer slučaja prilagođen iz : David Miller, *Political philosophy. A very short introduction* („Politička filozofija. Vrlo kratak uvod“), Oxford, 2003, str. 5.

Radni materijal za učenike 7.2

Kako demokracije brinu o zaštiti manjina?

Problem uspostavljanja ravnoteže između prava većine i manjine je ključno pitanje na svim razinama neke zajednice, od malih klubova do državne razine. S jedne strane, u demokraciji treba poštovati volju većine. S druge strane, treba poštivati i interes manjina. Ako postoji skupina trajnih gubitnika koji smatraju da su diskriminirani, to može dovesti do ozbiljnog sukoba u zajednici.

U ustavima demokratskih zemalja obično se primjenjuju dva rješenja – oba postavljaju granice onom o čemu većina može odlučivati. Jedno je ograničavanje moći većine davanjem manjim entitetima pravo na autonomiju (savezni ili kantonalni model). Drugo rješenje je ugraditi ljudska prava kao građanska prava. Ta prava onda štite pojedince i manjinske skupine budući da ih većina mora poštivati.

1. Savezni/kantonalni model

Manjinske skupine formiraju regionalne entitete – savezne države ili kantone. SAD, Njemačka ili Belgija su primjeri saveza država, dok je Švicarska primjer kantonalnog modela. U tim manjim nastavna cjelinama odlučuje većina, a to može uključivati pravo na nadzor nad vlastitim proračunom ili sudjelovanje u stvaranju nacionalnog zakonodavstva. Demokratski ustavi se razlikuju u opsegu autonomije koju dodjeljuju tim pod-nastavna cjelinama.

Ovaj pristup se može proširiti izmjenom definicije većine. Ako je za neke odluke potreban kvorum većine od više od 50–75% ili čak 100% – manjinske skupine mogu utjecati na političke odluke pa čak mogu imati i pravo veta.

2. Ljudska prava kao manjinska prava

Ljudska prava funkcioniraju kao manjinska prava postavljanjem granica onom o čemu može odlučivati većina. Uzmite, na primjer, članke iz **Europske konvencije o ljudskim pravima od 4. studenog 1950:**

Članak 5, Pravo na slobodu ...

Svatko ima pravo na slobodu ...

Članak 14, Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

Članci 5. i 14. govore o dva načela ljudskih prava – slobodi i jednakosti.

Građani čija ljudska prava su u nekoj zemlji članici Vijeća Europe povrijeđena, mogu se obratiti Europskom sudu za ljudska prava.

Ljudska prava postaju građanska prava jednog kada su postala dio ustava. U tom slučaju su ona jače zaštićena jer su postala dio pravnog sustava i odnose se samo na građane te države. U nekim zemljama, ustanovljen je ustavni sud koji štiti građanska prava. Za izmjene i dopune ustava obično je potrebno više od obične većine pa manjinske skupine mogu sprječiti promjene koje bi im mogle štetiti.

Radni materijal za učenike 7.3

Zadatak: pisanje statuta sportskog kluba

1. Sastavi niz pravila (Članak 1, Članak 2, Članak 3, it. ...) koja rješavaju sljedeća pitanja:
  - Kako treba raspodijeliti sredstva između postojećih skupina?
  - Tko odlučuje o tome kako se raspodjeljuju sredstva?
  - Treba li skupinama dati pravo na autonomiju?
  - Kako treba primijeniti načelo nediskriminacije – da se zaštite prava i interesi većine i manjine?
  - ... (*ako želite, uključite dodatna pitanja koja smatrati važnima*).
2. Pripremite izlaganje vašeg Statuta u kojem ćete odgovoriti na ova pitanja. Napišite svoja pravila, ako je potrebno u obliku bilješki na A4 listu papira koji možete pričvrstiti na tablicu.
3. Ova pitanja će poslužiti kao obrazac za provjeru pomoću kojeg ćete usporediti svoje rezultate s rezultatima drugih grupa (vidi Radni materijal za učenike 7.4).

Radni materijal za učenike 7.4

Evidencija o izlaganjima grupa: nacrt Statuta mikro-zajednice

Upišite rezultate svoje grupe u ovaj obrazac i uključite ideje ostalih grupa u dijelu predviđenom za izlaganja.

Osnovna pitanja	1. grupa	2. grupa	3. grupa	4. grupa	5. grupa	Usporedba
Raspodjela sredstava						
Tko odlučuje o raspodjeli?						
Autonomija grupe						
Naćelo nediskriminacije (većina/manjina)						

Ocjenvivanje nacrta statuta – osnovna pitanja

1. *Pravednost:* Da li ovaj statut pravedno rješava problem većine/manjine?
2. *Demokracija:* Da li statut vodi računa o načelu vladavine većine?
3. *Učinkovitost:* Hoće li pravila za donošenje odluka glatko funkcionirati?
4. *Uspostavljanje ravnoteže i/ili utvrđivanje prioriteta:* Je li u statutu pronađen kompromis između različitih interesa i načela, ili je dana prednost jednima nad drugima?
5. ...

Kako primijeniti ova pitanja

Pokušajte naizmjence odgovoriti na svako pitanje. Ako želite, dodajte još pitanja.

Ako odlučite neko pitanje izostaviti i staviti naglasak na ostala pitanja, obrazložite svoje razloge za to.

Zapišite svoje razloge i obrazložite ih.

Razlozi davanja ovih uputa

Imate slobodu u oblikovanju svog mišljenja. Sloboda mišljenja i izražavanja su ljudska prava.

Iz toga slijedi da nema “pogrešnog” ili “ispravnog” mišljenja.

Da bismo jedni drugima pomogli razumjeti naša mišljenja, moramo iznijeti svoje razloge. I tu postoje razlike u smislu kvalitete. Neki argumenti su uvjerljiviji i pažljivije razrađeni od ostalih.

Kada sudjelujemo u demokraciji, vještine pažljivog razmišljanja i dobre argumentacije su vrlo važne ako želimo da drugi ljudi podrže naše ciljeve. Zbog toga ih, radeći ovaj zadatak, nastojte razviti.

Radni materijal za učenike 8.1

Prijedlozi za predmet rasprave

Zadatak

1. Najprije prikupi sve ideje koje ti padnu na pamet i zabilježi ih (*brainstorming*).
2. Organiziraj ideje po kategorijama.
3. Provjeri ih prema sljedećim kriterijima:
  - a. Da li zahtijevaju odabir ili odluku?
  - b. Postoje li dobri razlozi u prilog ili protiv nekog odabira ili odluke?
  - c. Da li ti ili drugi učenici u razredu znaju nešto o tom problemu?
  - d. Da li misliš da će taj problem zanimati učenike u tvom razredu?
  - e. Da li ti ili drugi učenici imate potrebne informacije, ili ih možete pribaviti? (možda znate mnogo iz svog svakodnevnog iskustva; ili možete prikupiti podatke ili izvješća iz drugih izvora kao što su knjige, tiskovine ili internet.)

Ako na pitanja od a.-e. odgovoriš s ne, tvoj prijedlog nije prihvatljiv.

4. Odaberij jednu ili dvije ideje i, ako je potrebno, prikupi materijal. Možete formulirati problem kao tvrdnju ili da/ne pitanje.
5. Stavi svoj prijedlog na preklopnik (*flipchart*) u kategoriju kojoj pripada, zajedno s tvojim imenom. Svakako iznesi svoje rezultate prije isteka roka kako bi svi mogli pročitati tvoj doprinos.
6. Odreži donji dio ove stranice, ispuni je i spremi je na mjesto koje je odredio nastavnik. Dodaj svoje materijale.
7. Pročitaj prije početka rada na lekciji što piše na preklopniku (*flipchartu*), kao i materijale drugih učenika.

Stranica s bilješkama: Prijedlozi za temu o kojoj će se raspravljati

Imena:

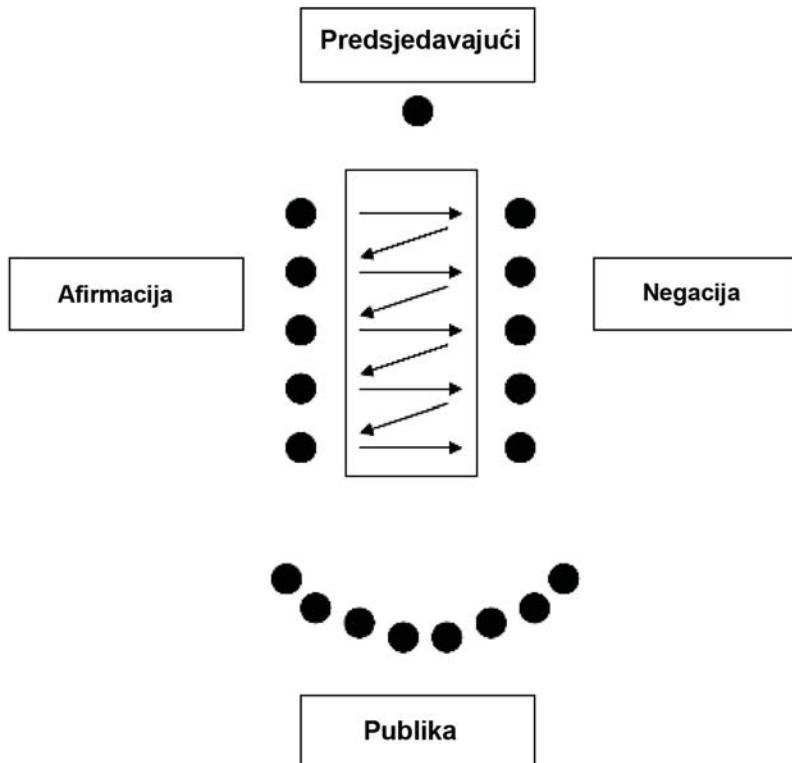
Problem	Kategorija (svakodnevni život, školski život, itd.)	Materijali

Radni materijal za učenike 8.2

Pravila za održavanje rasprave

Način sjedenja

Predsjedavajući sjedi za čelnim stolom. Dvije strane koje sudjeluju u raspravi sjede jedna nasuprot drugoj. Publika sjedi na izvjesnoj udaljenosti od stola, ali tako da može vidjeti obje strane. Ako je potrebno, dodatne stolice za publiku treba složiti u nekoliko redova, a ne iza jedne od strana koje sudjeluju u raspravi.

Redoslijed govornika

Strelice pokazuju redoslijed govornika u prvom krugu rasprave. U drugom krugu, redoslijed je obrnut, nakon što je prvi govornik zagovorne strane govorio. Zadnju riječ ima glasnogovornik strane koja ima negativan stav prema temi; tim može izabrati člana da dâ tu izjavu – ali ne njihov prvi govornik, jer to bi mu/joj dalo blok od dvije minute vremena što ne bi bilo pravedno prema drugom timu.

Pravila za vođenje rasprave

1. Prvi govornik strane koja se pozitivno izjašnjava o temi, koji sjedi pored predsjedavajućeg, započinje. Zatim, kao što pokazuju strelice na dijagramu, odgovara prvi govornik strane koja ima negativan stav prema temi. Na taj način naizmjenično govore govornici obiju strana. Nakon što je govorio posljednji govornik strane koja je protiv teme, počinje drugi krug rasprave, ovaj puta obrnutim redoslijedom.
2. Nakon što je govorio prvi govornik strane koja se pozitivno izjašnjava o temi, govornik strane koja ima negativan stav (ali ne njihov prvi govornik) ima zadnju riječ.
3. Redoslijed govornika se ne smije mijenjati.
4. Svaki govornik ima na raspolaganju maksimalno jednu minutu. Predsjedavajući pažljivo kontrolira vrijeme. Daje znak kada govorniku preostaje 10 sekundi, a nakon što istekne vrijeme, govornik može završiti rečenicu i mora stati. Neiskorišteno vrijeme se ne može prenijeti na drugog govornika.
5. Zabranjeno je prekidati govornika.
6. Publika ne smije sudjelovati u raspravi.
7. Nakon rasprave, publika (gledateljstvo) ima pet minuta za razmjenu utisaka i mišljenja. Potom se glasuje dizanjem ruku.
8. Kod glasovanja se zbrajaju glasovi za i protiv. Pobjeđuje većina.

Savjeti za govornike strana koje sudjeluju u raspravi

1. Uz izuzetak prvog govornika strane koja se potvrđno izjašnjava o temi, iskoristite otprilike prvu polovicu svoje izjave za pobijanje argumenta druge strane i potom predstavite svoj novi argument.
2. (Za prve govornike) Iznesite svoje stajalište – kažite kakvu odluku želite čuti.
3. Kada se pripremate za raspravu, najprije napravite *brainstorming* svih ideja. Zatim odlučite kojim redoslijedom želite iznositi svoje stavove i dodijelite ih jednom govorniku. Počnite i završite s izrazito jakim i upečatljivim argumentom (vidi radni materijal za učenike 8.2).
4. Možete ponoviti ili varirati ključni argument kako biste ga svima „utuvili“.
5. Zadnji govornici trebaju sažeti argumente njihove strane, naglašavajući tri ili četiri točke. Što slušateljstvo treba zapamtiti nakon rasprave? Ako se rasprava vodi o odluci koju je potrebno donijeti, nastojte da bude jasan apel koji upućujete slušateljstvu nakon što poslije rasprave glasuju.
6. Govorite slobodno. Nemojte čitati svoju izjavu iz bilješki, već nastojte uspostaviti kontakt pogledom s protivnicima i slušateljstvom.
7. Prema protivnicima se ophodite s poštovanjem. Nikada nemojte vrijeđati govornika već se bavite njegovim argumentima.

Savjeti za slušateljstvo (vidi radni materijal za učenike 8.5)

1. Prije rasprave, pokušajte pretpostaviti koje će argumente obje strane iznijeti. To će vam dati potreban referentni okvir dok slušate raspravu.
2. Bilježite argumente obiju strana – ako je moguće, jednom rečenicom.
3. Povežite argumente s navodima pobijanja uz pomoć linija i strelica i upišite komentar. Koji vas je argument uvjerio? (korake 2 i 3 može podijeliti nekoliko slušatelja).
4. Naznačite koji vas se argument posebno dojmio.
5. Nakon rasprave, razmijenite rezultate unutar svoje grupe. Potom glasujte o prijedozima obiju strana.

Radni materijal za učenike 8.3

Plan za timove koji sudjeluju u raspravi

Ime govornika <i>Molimo da se držite redoslijeda iz dijagrama u radnom materijalu 8.2</i>	Argument	Bilješke
1.	<i>Preporuka: iznesite svoj prijedlog</i>	
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10. *	<i>Završna riječ (sažimanje ključnih točaka)</i>	

*Završna riječ - govornici

Prvi govornik strane koja podržava temu ima završnu riječ (vidi dijagram u Radnom materijalu 8.2).

Potom slijedi govornik strane koja ne podržava stav. Tim bira člana koji će to učiniti, ali ne njihovog prvog govornika, jer bi taj na taj način dobio blok od dvije minute, a to bi bilo nepravedno prema drugom timu.

Radni materijal za učenike 8.4

Plan za predsjedavajućeg

Zadatak prvog predsjedavajućeg – predsjedavanje raspravom

Predsjedavajući vodi raspravu i nadzire da li sudionici u raspravi poštuju pravila (vidi Radni materijal za učenike 8.2) te da li se dobronamjerno i s poštovanjem odnose jedan prema drugome. Predsjedavajući je neutralan i ne pokazuje sklonost prema nijednom raspravnom timu.

Predsjedavajući u prvome redu mjeri vrijeme. Nijedan govornik ne smije govoriti dulje od jedne minute. To u praksi znači, da nakon što je minuta istekla, govornik može završiti svoju zadnju rečenicu i potom stati. Ako je potrebno, predsjedavajući uljudno, ali odlučno, prekida govornika i daje riječ sljedećem govorniku drugog tima.

Oprema

- Štoperica ili sat koji točno pokazuje sekunde. Mobilni telefoni također imaju funkciju štoperice.
- Papir za bilješke i olovka.
- Žuti i crveni komad papira ili kartona veličine A7.
- Dodatni Radni materijali 8.2, 8.5.

Zadatak predsjedavajućeg tijekom rasprave

1. Otvara raspravu:
  - Zaželi dobrodošlicu timovima, slušateljstvu i izvjestiteljima.
  - Daje kratak prikaz rasprave, bez pojedinosti koje bi mogle pomoći jednoj od strana.
  - Podsjeća timove na: pošteno postupanje, poštivanje pravila.
  - Objasnjava pravila oko mjerenja vremena: nakon 50 sekundi predsjedavajući daje znak.
  - Nakon jedne minute predsjedavajući zaustavlja govornika - kako bi osigurao pravičnost.
2. Tijekom rasprave:
  - Predsjedavajući samo sluša raspravu.
  - Predsjedavajući prati vrijeme govorenja i nakon 50 sekundi daje znak. (Često je to jedino što predsjedavajući treba činiti).
  - Predsjedavajući intervenira ako govornici prekorače dodijeljeno vrijeme od jedne minute.
  - Predsjedavajući intervenira ako sudionici u raspravi ili netko iz slušateljstva na bilo koji način prekida govornika.
  - U vrlo ozbiljnim slučajevima lošeg ili nekorektnog ponašanja, predsjedavajući pokazuje govorniku žuti ili/i crveni karton. Crveni karton znači da govornik mora napustiti raspravu.
3. Nakon rasprave:
  - Predsjedavajući objavljuje da je rasprava završena.
  - Predsjedavajući zahvaljuje sudionicima u raspravi i slušateljstvu.

Uloga predsjedavajuće nakon rasprave

Nakon rasprave slušatelji (publika) vode kratak razgovor osvrčući se na raspravu (pet minuta) i potom glasuju o tome koja strana je iznijela uvjerljivije argumente.

Drugi zadatak predsjedavajućeg – voditi postupak glasovanja i razgovor o raspravi

1. Razgovor koji slijedi poslije rasprave

- Predsjedavajući najavljuje da slušatelji imaju na raspolaganju pet minuta tijekom kojih mogu razmjeniti svoje mišljenje o raspravi. Stolice su sada presložene u krug ili veliki polukrug kako bi svi učenici vidjeli jedan drugog.
- Svaki slušatelj je tijekom rasprave pravio bilješke i razmišljaо о tome koji tim je uvjerljiviji. Predsjedavajući traži dizanje ruku – provjera načina glasovanja.
- Riječ uzimaju učenici koji imaju različita stajališta. Predsjedavajući ih moli da razmijene mišljenja na isti način kako su to činili sudionici u raspravi, jer nema mnogo vremena.
- Nakon pet minuta predsjedavajući objavljuje kraj razgovora.

2. Glasovanje

- Predsjedavajući najavljuje glasovanje. Ponavlja problem i pitanje o kojem se glasuje: koji vas je tim uspješnije uvjerio – onaj koji zagovara temu ili onaj koji je bio protiv? U ovom trenutku više nije dozvoljeno razgovarati. Predsjedavajući moli jednog učenika da rezultate glasovanja zabilježi na ploču ili preklopnik (*flipchart*).
- Predsjedavajući najprije traži da dignu ruke učenici koje je uvjerila strana koja je podržala temu. Izbroji glasove i potom na isti način vodi glasovanje o suprotnoj strani.
- Na kraju se prozivaju i broje suzdržani – oni koji nisu glasovali za nijedan tim.
- Predsjedavajući čita rezultat glasovanja, ali ga ne komentira. Zahvaljuje slušateljstvu na razgovoru i glasovanju i zaključuje raspravu.

Radni materijal za učenike 8.5

Zapisnik za slušatelje

1. Brainstorming: kakve argumente očekujemo?

Tim koji podržava	Tim koji ne podržava	Bilješke

2. Zapisnik s rasprave

Tim koji podržava	Tim koji ne podržava	Bilješke

3. Moj glas (navesti razloge)

Radni materijal za učenike 8.6

Radni listić za pisce vijesti s rasprave

Zadatak

Učenici se organiziraju u tri tima.

Napiši izvješće s rasprave i predstavi svoj članak na sljedećem satu. Izvjesi po mogućnosti dva ili tri primjerka na zid učionice.

Svaki tim radi za drugu vrstu novina/časopisa:

- tabloid;
- kvalitetne novine;
- časopis za mlade.

Profil triju različitih tiskovina – što čitatelji očekuju

Postoje neka općenita pravila o tome kako napisati dobar članak - vidi & Radni materijal za učenike 9.1.

Međutim, svaka tiskovina se obraća drugačijem čitateljstvu pa bi se vaš članak trebao svidjeti vašoj ciljnoj skupini ako želite da čitatelji kupuju tiskovinu od koje živite. To znači, da će vaši članci biti sasvim drugačiji usprkos činjenici da pišete o istoj raspravi. Pogledajte kako je to učinjeno u stvarnim tiskovinama.

Vrsta tiskovine	Što čitatelji očekuju *** prioritet / ** važno / * poželjno				
	Zabava	Slike	Informacije (problem i argumenti)	Stajališta mladih	“osobni štih”
Tabloid	..	..	..	*	...
Kvalitetne novine	*	..	...	*	*
Časopis za mlade	..	..	..	...	*

Radni materijal za učenike 9.1

Izrađivanje zidnih novina – izvršiti odabir

Upute

Izradit ćete svoje vlastite zidne novine. Pripremite se razmišljajući o svojim idejama. Koje priče, članke i slike predlažete? Iznesite svoje razloge jer će vam to pomoći kada budete razgovarali o svom konačnom odabiru.

Pitanja koja treba uzeti u obzir (kriteriji)	Vaši prijedlozi	Vaši razlozi
1. Vrijedno objavlјivanja Zbog čega je priča važna?	1. Uvodnik?	
Da li priča sadrži važne ili ključne informacije koje vaši čitatelji trebaju znati.	2. Druge priče?	
2. Uvodnik Uvodnik treba upadati u oči kako bi privukao potencijalne čitatelje. Možete ga „pojačati“ slikom? 3. Fotografije Razmislite o slici s podtekstom umjesto priče.	3. Uvodnik (komentar) – koje priče?	
4. Ravnoteža sadržaja Primjeri: Poznato/nepoznato pozitivno/negativno najnovije vijesti/“od interesa za ljude” priče o uspjehu/ priče o sukobu	4. Fotografije – kojih priča?	
	5. Priče i teme manje važnosti – što se može izbaciti?	

Na temelju: Center for Media Literacy (2005), *Five Key Questions That Can Change the World*, Lesson 1c, p. 21 Centar za medijsku pismenost (2005), Pet ključnih pitanja koja mogu promijeniti svijet, Lekcija 1c, str. 21 (prilagođeno); www.medialit.org.

Radni materijal za učenike 9.2

Savjeti za izradu zidnih novina

Dodijelite sljedeće zadatke članovima tima (vidi bilješke o načinu izvješćivanja u nastavku):

- glavni urednik koji vodi sastanak;
- mjeritelj vremena koji nadzire proizvodnju zidnih novina;
- izvjestitelj koji na plenarnom dijelu sata objašnjava vaše odluke.

Prijedlog redoslijeda:

1. Usvojite ili izmijenite ovaj prijedlog redoslijeda.
2. Raspravite i odlučite koje će te teme izabrati – ili izbaciti (Radni materijal za učenike 9.1).
3. Dodijelite istraživački zadatak i/ili zadatak pisanja svakom članu tima. Dogovorite redoslijed izvršavanja zadataka.
4. Obavite poslove oko sastavljanja priče – istraživanje, pisanje, prikupljanje materijala i slike.
5. Složite zidne novine.
6. Izložite ih u učionici.

Bilješke o načinu izvješćivanja

Glavni urednik

Predsjedavaš razgovorima i donošenju odluka u svom timu.

Provjeri da li svi imaju priliku s timom podijeliti svoje ideje i razmišljanja. Interveniraj kad nekoga ne slušaju.

Predloži koje priče bi trebalo uključiti u zidne novine.

Prati da li tim marljivo radi. Predloži redoslijed koji je ostvarljiv jer ostavlja dovoljno vremena za osnovne stvari – skupljanje informacija i pisanje.

Mjeritelj vremena

Nadzireš raspored proizvodnje zidnih novina.

Ako utvrdiš da tim kasni i da će imati probleme oko završavanja zadatka, razgovaraj s članovima tima i obavijesti glavnog urednika.

Predloži što tim treba učiniti da bi završio na vrijeme.

Izvjestitelj

U sljedećoj lekciji ukratko objasni drugim timovima razloge zbog kojih ste učinili sljedeće:

izabrali neku temu za uvodnik;

koje ste druge teme namjeravali uključiti i zbog čega ste na kraju od njih odustali;

zašto ste izabrali fotografije;

sva ostala pitanja o kojima je tvoj tim raspravljao.

Radni materijal za učenike 9.3

Savjeti za pisanje dobre novinarske priče

Prije nego što započneš pisati

Razmisli o svrsi svoje priče: ako se radi o novinarskoj priči, to će najvjerojatnije biti informiranje čitatelja.

Provedi istraživanje i intervjuje i nemoj zaboraviti praviti bilješke i zapisati korisne izjave.

Dok pišeš

Upotrebljavaj glagole koji izražavaju aktivnost da pokažeš što se zaista događa.

Najprije iznesi zaista zanimljive informacije. Slijedi sljedeći okvir:

Prvi odlomak

Pokušaj privući čitatelja pa započni s nekom smiješnom, mudrom ili iznenadujućom konstatacijom. Slijedi raznolikost – pokušaj započeti članak pitanjem ili provokativnom izjavom. U prvoj ili u prve dvije rečenice reci tko, što, kada, gdje i zašto.

Drugi/treći/četvrti odlomak

Daj čitatelju pojedinosti proširivanjem odgovora na gore spomenutih pet pitanja:

- Tko je uključen?
- Što se dogodilo?
- Gdje se dogodilo?
- Kada se dogodilo?
- Zašto se dogodilo?

Uključi jednu ili dvije izjave ljudi koje si intervjuirao. Piši u trećem licu (on, ona, ono ili oni). Ne zaboravi sačuvati objektivnost i nemoj nikada otvoreno iznositi svoje mišljenje. Upotrijebi navodne znakove kada iznosiš tuđa mišljenja.

Zadnji odlomak

Zaokruži priču i nemoj ostaviti čitatelja u neizvjesnosti. Pokušaj završiti nekim citatom, izrekom koja se lako pamti ili lijepim završetkom.

(skraćeno)

Izvor: *Media Awareness Network*

Izvorni dokument: Plan nastavnog sata, Dnevni izvjestitelj

Autor: Ginie Waller

www.media-awareness.ca